

ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი
ქართული ფილოლოგიის დეპარტამენტი

ირინა კრავჩენკო

ეროვნული ხასიათი და თავისუფლების კონცეპტი ჯემალ ქარჩხაძის

„განზომილების“ მიხედვით

ფილოლოგიის დოქტორის აკადემიური ხარისხის

მოსაპოვებლად წარდგენილი დისერტაციის

ა ნ ო ტ ა ც ი ა

სადოქტორო საგანმანათლებლო პროგრამა-ლიტერატურათმცოდნეობა

სამეცნიერო ხელმძღვანელი:

პროფესორი შორენა მახაჭაძე

ბათუმი - 2019

სადისერტაციო ნაშრომი შესრულებულია ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის ქართული ფილოლოგიის დეპარტამენტში

სამეცნიერო ხელმძღვანელი:

შორენა მახაჭაძე - ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, ბათუმის შოთა

რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი;

შემფასებლები:

1. თინა შიოშვილი - ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, ბათუმის შოთა

რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი;

2. ნანა ქაჯაია - ფილოლოგიის დოქტორი, ბათუმის შოთა რუსთაველის

სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი;

3. ნათია ნიკაჭაძე - ფილოლოგიის დოქტორი, შპს სკოლა-ლიცეუმი მასტერკლასი.

სადისერტაციო ნაშრომის დაცვა შედგება **2019 წლის 08 ივლისს, ორშაბათს, 13:00 საათზე**, 37-ე აუდიტორიაში, ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის სადისერტაციო საბჭოს მიერ შექმნილი სადისერტაციო კომისიის სხდომაზე.

მისამართი: ბათუმი 6010, ნინოშვილის ქუჩა, №35

სადისერტაციო ნაშრომის გაცნობა შეიძლება ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ილია ჭავჭავაძის ბიბლიოთეკაში, ხოლო სადისერტაციო ნაშრომის ანოტაციისა - ამავე უნივერსიტეტის ვებ-გვერდზე (www.bsu.edu.ge).

სადისერტაციო საბჭოს მდივანი,

ფილოლოგიის დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი

ნ. ფარტენაძე

შ ე ს ა ვ ა ლ ი

საკვლევი თემის აქტუალურობა

ჯემალ ქარჩხაძე მეოცე საუკუნის მეორე ნახევრის ქართველი მწერალია, გამორჩეული თხრობის მანერითა და განსაკუთრებული ხელწერით. ქარჩხაძე ინტელექტუალურ მწერლადაა აღიარებული და, შესაბამისად, მისი ტექსტების პრობლემატიკა არასდროს კარგავს აქტუალურობას. მისი შემოქმედება ძირითადად თანამედროვეობას ეხმიანება, თუმცა მას აქვს ისეთი მოთხრობები და რომანები, რომელთა პერსონაჟები ზედროულ გმირებს განეკუთვნებიან და, ამდენად, ყველა თაობის მკითხველისათვის საინტერესოა არიან.

ამასთან ერთად, გლობალიზაციის ეპოქაში განსაკუთრებული დატვირთვა ენიჭება მცირე ერების თვითმყოფადობის შენარჩუნებას, მათი ეროვნული ხასიათის თავისებურებებისა და თავისუფლების კონცეპტის კვლევას. ამდენად, საკითხის შესწავლა უფრო აქტუალური ხდება და მეტ ინტერესს იწვევს. მცირერიცხოვანი ერები თუ რაიმეთი ახერხებენ დომინანტი ერებისთვის კონკურენციის გაწევას, ეს მათი კულტურაა და, შესაბამისად, თვითგამორკვევის პროცესში ეროვნული ხასიათის განსაზღვრა და მისი გამოვლენა - შენარჩუნება ყველაზე საშური საქმეა.

კვლევის მიზნები და ამოცანები

ნაშრომის მიზანია „განზომილების“ კვლევა მეოცე საუკუნის ქართული ლიტერატურის განვითარების ძირითადი ტენდენციების გათვალისწინებით, ტექსტის უმთავრესი სათქმელის განსაზღვრა და მისი მხატვრული თავისებურებების გამოკვეთა. კვლევის ძირითად ამოცანად ვთვლით იმ ალეგორიული ქვეტექსტის ამოცნობას, რომელიც ხანდახან ნაწარმოების სიუჟეტსა და ფაბულაზე მნიშვნელოვანია. კვლევის მიზანია „განზომილების“ მიხედვით თავისუფლების კონცეპტის გააზრება და ქართული ეროვნული ხასიათის

განსაზღვრა; კვლევა ასევე მოიცავს მითოსურ-რელიგიური პლანის ძიებას და ტექსტის პოსტმოდერნისტული რაკურსით გააზრების მცდელობას.

კვლევის საგანი და ობიექტი

ჩვენი კვლევის საგანი და ობიექტი ჯემალ ქარჩხაძის რომანი „განზომილება“, რომელიც მწერლის უკანასკნელი ნაწარმოებია და კრიტიკოსთა მიერ ჯერჯერობით ყველაზე ნაკლებადაა შესწავლილი. ტექსტი მრავალგანზომილებიანია, თუმცა ჩვენ შევეცადეთ, მხოლოდ ეროვნული ხასიათის განსაზღვრის თვალსაზრისით და თავისუფლების გააზრების რაკურსით განგვეხილა იგი.

კვლევის მეთოდოლოგია

ნაშრომში ტექსტის ინტერპრეტაციისას გამოყენებულია ლიტერატურათმცოდნეობაში გავრცელებული კომპლექსური მიდგომა - სხვადასხვა სახის კვლევა. ძირითადი აქცენტი გაკეთებულია ისტორიულ რაკურსზე და ლიტერატურული ტრადიციების ფონზე თანამედროვე მწერლობის გამოწვევების განსაზღვრაზე. იმაზე, თუ როგორ შეიცვალა თავისუფლების გააზრება საუკუნეების განმავლობაში და როგორ ასახა ლიტერატურამ ქართული ხასიათი.

ნაშრომში გამოყენებულია აგრეთვე სემიოტიკისა და დისკურსის, ნარატოლოგიისა და მითოკრიტიკის მეთოდი, რაც ტექსტის მეტნაკლებად სიღრმისეული განხილვის საშუალებას გვაძლევს.

სამეცნიერო სიახლე

ქარჩხაძის შემოქმედების კვლევა განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი და სიახლის შემცველია, რადგან ჯერჯერობით არ არსებობს მონოგრაფიული ნაშრომი მისი ნაწარმოებების შესახებ. ქართულ კრიტიკაში შედარებით მეტია დაწერილი მის მოთხრობაზე „იგი“, რომლის პოპულარობა, სხვა მოთხრობებთან

შედარებით, ალბათ იმან განაპირობა, რომ ის შეტანილია როგორც სასკოლო სახელმძღვანელოებში, ისე ერთიანი ეროვნული გამოცდების პროგრამაშიც. რაც შეეხება ჯ. ქარჩხაძის უკანაენელ რომანს, „განზომილებას“, მის შესახებ, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, საკმაოდ მწირი ანალიტიკური მასალა მოგვეპოვება. აქედან გამომდინარე, ნაშრომის მეცნიერული სიახლე მდგომარეობს ფაქტობრივად შეუსწავლელი ტექსტის დამუშავებაში, რაც, თავის მხრივ, უფრო საინტერესოს ხდის მუშაობის პროცესს. ასევე, უნდა ითქვას, რომ მკვლევართა და კრიტიკოსთა მიერ ნაკლებადაა შესწავლილი თავისუფლების კონცეპტი ქართულ მწერლობაში.

თავი პირველი

თავისუფლების კონცეპტი ქართულ ლიტერატურაში

1. კონცეპტის ცნება

კონკრეტული სახელის წარმოთქმისას ადამიანებს ამ საგნის სრულიად განსხვავებული ფორმები უჩნდებათ ცნობიერებაში, მით უფრო, თუ ეს სიტყვა, ამავე დროს, კონცეპტიცაა. ასეთ შემთხვევაში, რთულდება სიტყვა-კონცეპტის ერთი ძირითადი მნიშვნელობის დადგენა და მას იმდენი მნიშვნელობა აქვს, რამდენი ადამიანიც წარმოთქვამს. სამყაროს ენობრივი აღქმის, ენობრივი ხატის ცნება ვილჰელმ ფონ ჰუმბოლდტის სახელს უკავშირდება, რომელიც ერის მსოფლხედვის ჩამოყალიბებაში უდიდეს მნიშვნელობას სწორედ ენას ანიჭებდა. თანამედროვე ლინგვისტიკაში ერთ-ერთ დომინანტ დარგად სწორედ ენის საშუალებით კულტურის შესწავლა იქცა, აქედან გამომდინარე, ყველაზე აქტუალური კონცეპტის ცნება გახდა. კონცეპტი ისაა, რისი საშუალებითაც კულტურა აღწევს ადამიანის მენტალურ სამყაროში. ის ჩვეულებრივი სიტყვისგან, უბრალო ცნებისგან იმით განსხვავდება, რომ მას თან ახლავს ემოციური და ხატოვანი ნიუანსები. ცნება აზროვნებას უკავშირდება, ხოლო კონცეპტი აზროვნებასთან ერთად განცდასაც მოითხოვს.

2. თავისუფლების გააზრება ქრისტიანულ რელიგიასა და ფილოსოფიაში

პიროვნული თავისუფლება ანუ არჩევანის ქონა ყველაზე მნიშვნელოვანი და მარადიული პრობლემაა. „წიგნთა წიგნის“ მიხედვით, ადამიანი მუდმივად დგას ყველაზე მთავარი არჩევანის წინაშე - სულის ცხოვრება თუ სულის დაღუპვა. ქრისტიანული კონცეფციით, ადამიანი მუდმივად დგას ყველაზე დიდი არჩევანის წინაშე: თეთრი და შავი, სიკეთე და ბოროტება, სიყვარული და სიძულვილი, ის მარტოა არჩევანში და, შესაბამისად, მარტო უწევს სულზე ზრუნვაც.

ძველ საბერძნეთში უცნობი იყო ნების ცნება. აქედან გამომდინარე, თავისუფალი ნების საკითხი არც კი ჩანს ანტიკურობაში. ძველი ბერძნები ფიქრობდნენ, რომ ადამიანი თავისუფალი იყო, თუ მისი ცხოვრება გონების კარნახს ემორჩილებოდა, სხვა შემთხვევაში, იგი საკუთარი ვნებების მონად რჩებოდა. პლატონის მიხედვით, ადამიანი თავისუფალი იყო, თუ მისი სულის უმაღლესი ნაწილი, ანუ გონება, ბატონობდა ემოციებზე.

ზოგადად, შეიძლება ითქვას, რომ აბსოლუტური გაგებით თავისუფლება მოვლენათა ისეთი მდინარებაა, როდესაც ამ მოვლენებში მოქმედი თითოეული პირის ნება არ განიცდის ძალადობას სხვათა ნების მხრივ. თავისუფლება ზოგადად არჩევანის საშუალება, მოვლენის შედეგის ვარიანტთა არსებობაა. არჩევანის, მოვლენის შედეგის ვარიანტთა არარსებობა თავისუფლების არქონის ტოლფასია. ამიტომაც წერს ქარჩხაძე: „კაცს თუ ლაგამი არ ამოსდე, ბოროტებას ჩაიდენს, ლაგამი თუ ამოსდე, ამით ბოროტება უკვე ჩადენილია. აი, ეს არის ჩარჩო და არსებითად სწორედ ამას ვგულისხმობთ, როცა ვაცხადებთ, რომ სამყარო სასრულოვანია“

(ქარჩხაძე, 2001:117). აქედან გამომდინარე, შეიძლება ვთქვათ, რომ ყველამ პიროვნული თავისუფლებისთვის უნდა იბრძოლოს. სხვას ვერ გაათავისუფლებ, თუ მისი ნებაც არ იქნება. შენი შინაგანი თავისუფლებით შეიძლება სხვას მხოლოდ სურვილი აღუძრა, დაგემსგავსოს და ეს უკვე უზარმაზარი შედეგია.

ჯემალ ქარჩხაძე თავის „განზომილებაში“ საუბრობს პიროვნული თავისუფლების მიმართებაზე ქვეყნის თავისუფლებასთან. ტექსტში დაუფარავადაა აღწერილი, რომ დემოკრატიის იდეამ, იმ გამარტივებული ფორმით, როგორც ის ჩვენში იქნა მიღებული, სავალალო შედეგები მოგვიტანა: მან გაათავისუფლა პიროვნება ზნეობრივი პასუხისმგებლობისაგან. დემოკრატია ვერ განხორციელდება, თუ ერს არ გააჩნია თვითმმართველობის შინაგანი უნარი, პიროვნული ხასიათი. ხელოვნურად გამოწვეული საზოგადოებრივი ვნებათაღელვა ვერ მოგვიტანს თვითმმართველობას. გახელებული ბრბო ვერ მართავს ვერც საკუთარ თავს და ვერც საზოგადოებრე პროცესებს. ამ პროცესებზე უფრო დაწვრილებით მომდევნო თავებში იქნება საუბარი.

3. თავისუფლების გააზრება ძველ ქართულ ლიტერატურაში

საინტერესო უნდა იყოს თავისუფლების კონცეპტის გააზრება საუკუნეების მიხედვით - როგორ იცვლებოდა ამ ცნებისადმი დამოკიდებულება და როგორ აისახა ეს ცვლილება ლიტერატურაში. ცნობილია, რომ ქართული მწერლობა ჰაგიოგრაფიით იწყება. ამ პერიოდის ლიტერატურა ერთი იდეალით ხასიათდება - მისაბამია ის ადამიანი, რომელიც შეძლებს ამქვეყნიური ტანჯვა-წამების დათმენას და ამით სიკვდილზე ამაღლებას. ლიტერატურაშიც დომინირებდა ქრისტიანული მწერლობის ერთ-ერთი დარგი - ჰაგიოგრაფია. ეს დარგი წინა პლანზე პიროვნულ თავისუფლებას, პიროვნულ არჩევანს წამოსწევს, რომლისთვისაც პერსონაჟები მზად არიან, თავი გასწირონ. ისინი შინაგანად იმ გზას გადიან, რაც, ზოგადად, კაცობრიობამ და, კონკრეტულად, ქრისტემ გაიარა.

ტექსტი, რომელიც იწყებს ქართულ მწერლობას, იაკობ ხუცესის „შუმანიკის წამებაა“. იგი მოგვითხრობს ვარდან მამიკონიანის ასულზე, რომელიც თავისი არჩევნის ერთგულია - არ დალატობს ქრისტიანობას, სულიერად განმტკიცებული ითმენს გაუსაძლის ფიზიკურ ტანჯვას და ამბობს: „სისხლი ესე განმწმენდელ არს

ცოდვათა ჩემთაი“ (ხუცესი,1999:18). შუშანიკის აღსასრული პიროვნული თავისუფლების გამოხატულებაა.

პიროვნულ თავისუფლებაზე მოგვითხრობს იოანე საბანისძეც, როცა არაბი აბოს თავგადასავალს აღწერს. აბომ საკუთარი ნებით ირჩია, ქრისტიანობა მიეღო და თავის არჩევანს შეეწირა კიდეც, „აბოს წამების“ პირველ თავში, როდესაც იოანე საბანისძე „მეშვიდე ჟამის“ ქართველობაზე წერს და იმ ფიზიკურ თუ სულიერ საფრთხეებზე საუბრობს, რაც იმ დროს დაღუპვით ემუქრებოდა ქვეყანას, ამბობს, რომ ერთადერთი, რაც იმ პერიოდის ქართულ ორგანიზმს მეტნაკლებად ამთლიანებდა, იყო ერთგულება „ჩვეულებისაებრ მამულისა სვლისა“, რაც თავისუფლების წყურვილით იყო უპირველესად განპირობებული.

ჰაგიოგრაფიული ტექსტებიდან თავისუფლების ინტერპრეტაციის თვალსაზრისით გამორჩეულია გიორგი მერჩულის „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრება“, რომელიც მოგვითხრობს უმაღლესი საერო და სასულიერო პირების დაუღლელ ბრძოლაზე ქვეყნის გასათავისუფლებლად, ერთი ხმლით იბრძოდა, მეორე - ჯვრით. ფაქტობრივად, ამ ორი ადამიანის მისიას წარმოადგენდა ერის ხორციელი და სულიერი წინამძღოლობა და ისინი წლების განმავლობაში იბრძოდნენ საერთო მიზნის მისაღწევად. გიორგი მერჩულისთვის ნათელია თავისუფლების მოპოვების გზა - შეუძლებელია ქვეყნის ხსნა შეძლონ დამონებულმა ადამიანებმა, თავისუფლება ბრძოლით და რაციონალური პოლიტიკით მიიღწევა.

თავისუფლების გამორჩეულ ინტერპრეტაციას იძლევა რუსთაველიც. მისი პოემის პერსონაჟები თავისუფლებისკენ ისწრაფვიან, თავისუფლება მათთვის ის უმაღლესი იდეალია, რომელიც ღმერთთან - სიყვარულთან აახლოებს. მათი თავისუფლება განგების - ღვთაებრივი ნების, ბედისწერის აღიარებითაა განპირობებული, რაც ფატალიზმს კი არ გულისხმობს, არამედ არჩევნის გონივრულობას. „ვეფხისტყაოსნის“ პერსონაჟებს სჯერათ, რომ „ბედი ცდაა, გამარჯვება ღმერთსა უნდეს, მო-ცა-გხვდების“ (რუსთაველი, 1990:160).

თავისუფლებაზე მსჯელობა სულხან-საბა ორბელიანის „სიბრძნე სიცრუისაშიცა“. მართალია, მწერალი პირდაპირ არ საუბრობს თავისუფლების არსზე, მაგრამ მთავარი სიუჟეტური ხაზი - უფლისწულ ჯუმბერის აღზრდა ალეგორიულად იმასაც გულისხმობს, რომ ქვეყანას, მწერლის აზრით, თავისუფალი აზროვნების ხელმწიფე ესაჭიროება, როგორც ლეონმა აღზარდა და სწორედ ასეთი მეფე შეძლებდა ქვეყნის ღირსეულ მართვას: მას ეცოდინებოდა ხალხის გასაჭირი და, შესაბამისად, თავისუფლების არსიც და ფასიც - აუცილებელია იგემო მონობის ტანჯვა, რომ მუდმივად ისწრაფვოდეს თავისუფლებისაკენ.

საკუთარი და ქვეყნის თავისუფლების დაკარგვის გამოტირებაა დავით გურამიშვილის „დავითიანი“. პოეტის პიროვნული არჩევნის - სიმართლის ერთგულებისა და მისი მსახურების მაგალითია პოემის ის თავი, რომელშიც პოეტი სიმართლისა და სამართლიანობის უპირატესობაზე საუბრობს. ნათელია, რომ გურამიშვილისთვის ჭეშმარიტება და თავისუფლება სინონიმური ცნებებია. ის გამოკვეთს მთავარ ასპექტს - თავისუფლებადაკარგული საქართველო გათიშულია არა მხოლოდ ტერიტორიულად, არამედ - სულიერადაც. გათითოვებული ერი ვერ ახერხებს გაერთიანებას და ერთიანი იდეალის გარეშე კი თავისუფლება მიუღწეველ მიზნად რჩება.

ზემოთქმულიდან გამომდინარე, შეიძლება ითქვას, რომ ძველ ქართულ მწერლობაში თავისუფლების არსი და პრობლემურობა უცხო არ ყოფილა, პირიქით, ამ ცნების ერთგვარ ევოლუციასაც შეიძლება მივადევნოთ თვალი. საწყის ეტაპზე მწერლობას ძირითადად პიროვნული თავისუფლების ასახვის ფუნქცია ჰქონდა, ხოლო ბოლო პერიოდში წინა პლანზე ქვეყნისა და ერის თავისუფლების ხაზგასმაც გახდა აუცილებელი.

4. თავისუფლება და ახალი ქართული მწერლობა

თავისუფლების კონცეპტის გააზრების თვალსაზრისით განსაკუთრებით საინტერესოა მეცხრამეტე საუკუნის ქართული მწერლობა. 1795 წელს კრწანისის ბრძოლაში ქართველების დამარცხებას ლოგიკურად მოჰყვა 1801 წლის მანიფესტი, რომლის თანახმადაც ჩვენი ქვეყანა რუსეთის შემადგენლობაში შევიდა, რის შედეგადაც საქართველოში საყოველთაო პესიმიზმმა დაისადგურა. 1832 წლის შეთქმულების გაცემითა და დამარცხებით ამ მცდელობების უშედეგობას კიდევ ერთხელ გაესვა ხაზი და ერი ლამის საყოველთაო აპათიამდე მივიდა. შემთხვევითი არ უნდა იყოს ის, რომ სწორედ ამ დროს დამკვიდრდა რომანტიზმი, რომელიც თავისი მახასიათებელი შტრიხებით ზუსტად მოერგო არისტოკრატიული ფენის იმდროინდელ განწყობას. ქართველმა რომანტიკოსებმაც ხელი ჩაიქნიეს ქვეყნის მომავალზე და წარსულს შეაფარეს თავი. მეცხრამეტე საუკუნის ქართული მწერლობაც ეროვნული სატკივრის ხაზგასმით დაიწყო. ღრმა ფილოსოფიური პრობლემატიკის გვერდით გაჩნდა თავისუფლების დაკარგვით გამოწვეული სევდაც. „მას ვსჭვრეტ პატიმრად, ვის ჰმონებს გული, მისთვის, გლახ, განწირული, მაქვს მწუხარება ზედაზედ რთული, მარად მეახლვის წყლული“ (ჭავჭავაძე, 1978:51) - წერდა ალექსანდრე ჭავჭავაძე და პატიმარი სატრფოს მეტაფორით თავისუფლებადაკარგულ ქვეყანას გლოვობდა.

იმავე მეტაფორას მიმართავს გრიგოლ ორბელიანიც თავის ლექსში და აღწერს სატრფოსთან - თავისუფალ სამშობლოსთან სამუდამო გამოთხოვებას („საღამო გამოსალმებისა“). თუმცა იავარქმნილი სამშობლოს სიმბოლოდ გრიგოლ ორბელიანის პოეზიაში მაინც ბეთანიის ტაძარი იქცა - დიდებული წარსულის უტყუარი მემკვიდრე და დარღვეული ქართველობის სევდიანი ალეგორია.

მეცხრამეტე საუკუნის მეორე ნახევარში რომანტიზმის ადგილს რეალიზმი იკავებს და ქართველი მწერლებიც ახალი სათქმელის თქმას ახალი მეთოდებით ცდილობენ, ამ პერიოდის ქართულ მწერლობაში წინა პლანზე გამოდის „მართლის თქმის პრინციპი“. „თერგდალეულები“ თავიანთი შემოქმედებით დაუპირისპირდნენ იმდროინდელ უძრაობას და თავიანთი პროტესტი

მწერლობასა და პუბლიცისტიკაში ასახეს. ილიას და აკაკის, ზოგადად, მათი თაობის შემოქმედებას ლაიტმოტივად გასდევს თავისუფლების დაკარგვით გამოწვეული დარდი და წუხილი, თუმცა ეს არ გულისხმობს უმოქმედობას, პირიქით, ისინი ცდილობენ, რომ ერი გამოაფხიზლონ. სწორედ ამ მიზნით ილია ქმნის თერგის სახეს, რომელიც გამოხატავს მოძრაობის, პროტესტის სიმბოლოს, რომლითაც მკითხველს ეუბნება, რომ მოძრაობა და მხოლოდ მოძრაობა არის სიცოცხლის ძალისა და ღონის მიმცემი. იგი ცდილობს ქართველი კაცის ღრმა ძილისგან - უძრაობისგან, უმოქმედობისგან გამოღვიძებას და ამბობს: „ოჰ, ღმერთო ჩემო, სულ ძილი, ძილი! როსლა გვეღირსოს ჩვენ გაღვიძება?!“ (ჭავჭავაძე, 2007:78).

აკაკი წერეთლის პოეზიაშიც ბევრი სახე-სიმბოლოა, რომლებიც გამოხატავენ პოეტის პოზიციას - ქვეყანა გადაგვარების საფრთხის წინაშეა და მას ხსნა სჭირდება. ამის დასტურად მისი მაჯამური ლექსი „აღმართ-აღმართ“ კმარა, რომელშიც სატრფოსთან განშორება სიმბოლურად სამშობლოს მომავლის დაკარგვას გულისხმობს, დამონებულ ქვეყანაში კი ადამიანი თავისუფალი ვერასდროს იქნება. დამორჩილებული, ანექსირებული ქვეყნის სიმბოლოა ამირანიც. „თორნიკე ერისთავში“ ვხვდებით ამ მითიურ ალეგორიულ პერსონაჟს, რომელიც კავკასიის ქედზეა მიჯაჭვული, მაგრამ მისი ხსნის იმედი ჯერ კიდევ არსებობს და, შესაბამისად, ისევ ცოცხლობს რწმენა, რომ ქვეყანა ოდესღაც ფეხზე დადგება და თავის ღირსეულ სიტყვას იტყვის მსოფლიო ასპარეზზე.

სამშობლოსა და თავისუფლების, ერთიანობისა და გამარჯვების თემატიკა არც ვაჟა-ფშაველას შემოქმედებისთვისაა უცხო. საქართველოს ისტორიაში ერთ - ერთ გამორჩეულად საამაყო თარიღს - 1659 წლის ბახტრიონის აჯანყებას ორი დიდი ავტორი შეეხო, აკაკი წერეთელმა ამ თარიღს პროზაული ტექსტი „ბაში-აჩუკი“ მიუძღვნა, ხოლო ვაჟამ - პოემა „ბახტრიონი“. ნათელია, რომ ეს გმირული ეპოპეა ორივე შემოქმედისთვის მნიშვნელოვანი სათქმელის შემცველია - იმისათვის, რომ ქვეყანა გადარჩეს, იმისთვის, რომ ქვეყანამ თავისუფლება

მოიპოვოს, მხოლოდ გონიერი წინამძღოლი არ კმარა, თუ თვითონ ხალხმა ხსნა არ მოინდომა, თუ ერი არ გაერთიანდა საერთო იდეით საერთო მტრის წინააღმდეგ და სისხლის უკანასკნელ წვეთამდე არ იბრძოლა, დამარცხება და მონობა გარდაუვალია. ამ იდეითაა განპირობებული ის ფაქტი, რომ ვაჟას „ბახტრიონს“ მთავარი პერსონაჟი ან პერსონაჟები არ ჰყავს, პოემაში მთავარი მაინც ხალხია, მისი ნება და სურვილი, რომ გადარჩეს და ღირსეული წინააღმდეგობა გაუწიოს მტერს და ხალხის რწმენა, რომ ეამება უფალს მათი ერთსულოვნება და ხატსაც „უყვარან ფშაველ-ხევსურნი, დამდგარნი ერთსა პირზედა“ (ვაჟა-ფშაველა, 1970:55).

როგორც ვხედავთ, თავისუფლების გამოტირება და იძულებით მონობაში ყოფნის თემა მეცხრამეტე საუკუნის ქართული ლიტერატურისთვის უცხო არ იყო. მიუხედავად ანექსიისა, ქართველი კაცი არ ეგუებოდა თავისზე გაცილებით ძლიერი მტრის შემოტევებს და მაინც დაკარგულ თავისუფლებას მისტიროდა. ეს გლოვა კი ყველაზე უკეთ სწორედ სიტყვაკაზმულმა მწერლობამ დაიტია და გამოხატა.

5. თავისუფლება და მეოცე საუკუნის ქართული მწერლობა

მეოცე საუკუნის ქართული მწერლობა ალბათ ყველაზე საინტერესოა თავისუფლების კონცეპტის გააზრების თვალსაზრისით. საინტერესო სწორედ იმ სირთულეების ფონზე, რომელთა წინაშე იდგნენ მწერლები ტირანულ სახელმწიფოში. მთელი ეს პროცესი შეულამაზებლად აღწერა აკაკი ბაქრაძემ თავის წიგნში „მწერლობის მოთვინიერება“, რომელშიც დეტალურადაა მოთხრობილი, რისი გაძლება და გადატანა უხდებოდათ ქართველ მწერლებსა და პოეტებს, რომ თავიანთი ნათქვამიც გადმოეცათ და თან ისე შეეფუთათ, ცერბერივით მოდარაჯებული ცენზურისთვის თვალი რომ აეხვიათ და

ქართველის დაჩაგრულ გულსაც რომ მოხვედროდა, მისთვის ბრძოლის სურვილი რომ გაეღვივებინათ (ბაქრაძე, 2005:67).

მეოცე საუკუნის დასაწყისის ქართულ მწერლობაში ორი დიდი პროზაიკოსის სახელი დომინირებს - კონსტანტინე გამსახურდიასი და მიხეილ ჯავახიშვილისა, თუმცა ეს, რა თქმა უნდა, არ ნიშნავს იმას, რომ მხოლოდ ეს ორი მწერალი ქმნიდა იმ დროს ლიტერატურას. გამსახურდიას შემოქმედებიდან მხოლოდ რომანების - „მთვარის მოტაცებისა“ და „დიდოსტატის კონსტანტინეს მარჯვენის“ დასახელებაც კმარა, რომ ნათელი გახდეს, როგორ გლოვობდა ავტორი თავისუფლების დაკარგვას. ტირანულ სახელმწიფოში თავისუფალი ადამიანის ტრაგიკული ხვედრი საოცარი სიმძაფრით აღწერა მწერალმა და ცალსახად მიგვანიშნა: ყველა ნამდვილი ხელოვანი დასაღუპავადაა განწირული, როცა ქვეყანას მართავს ერთპიროვნული მმართველი, რომელიც მხოლოდ პირადი სიმპათიებით იწყალებს ხელოვანს, შესაბამისად, კრიტიკოსები მართებულად აღნიშნავენ, რომ კონსტანტინე არსაკიძის პროტოტიპი თავად ავტორია, ამაზე შეიძლება მათი სეხნიობაც მიგვანიშნებდეს, ხოლო გიორგი პირველი სხვა არავინაა, თუ არა სტალინი - ტირანი, რომელიც ყველა განსხვავებულ აზრს ახშობდა და ყველა განსხვავებულად მოაზროვნეს თავიდან იშორებდა.

ხელოვანი ადამიანის პროტესტი და ერისთვის სახეში სილის გალაწუნების მცდელობაა მიხეილ ჯავახიშვილის „ჯაყოს ხიზნები“ – „სულის გმინვა“, როგორც მას მწერალი მოიხსენიებდა. თეიმურაზ ხევისთავი სიმბოლურად სწორედ სამშობლოწართმეულ ქართველ კაცს განასახიერებს, რომელიც მკითხველის ყველაზე დიდ სიბრალულსა და ისეთივე ზიზღს თავისი „ნაკაცრობით“ იმსახურებს. ნაკაცრობა სწორედ ღვთაებრივის დაკარგვას, თავისუფლებასთან გამოთხოვებასაც გულისხმობს, მწერალი შეულამაზებლად აღწერს ქართველი კაცის დაცემას, მის მორალურ დეგრადაციას, სასოწარკვეთას, მაგრამ მიუხედავად ყველაფრისა, ტექსტი მთავრდება შეფარული იმედით, რომ ოდესღაც ქვეყანა

(თეიმურაზი) შეძლებს საწადელის მიღწევას და ქვეყანას (მარგოს) იხსნის ჯაყოს (გადამთიელის) მონობისაგან.

თავისუფლების გააზრების თვალსაზრისით საინტერესოა მეოცე საუკუნის მეორე ნახევრის ქართული მწერლობაც, ეს ის პერიოდია, როცა საბჭოთა კავშირის მარწუხები შედარებით დაბლაგვდა და ქართველი მწერლებიც უფრო თამამად ცდილობდნენ ემხილებინათ ყველა, ვინც მოახერხა და მათი გასაოცარი კულტურა ლამის გაქრობამდე მიიყვანა, სხვა ერის შედარებით ახალშობილი კულტურის ჩრდილქვეშ დააყენა. ამ პერიოდში მოღვაწე ქართველი მწერლები შედარებით დაუფარავად ცდილობდნენ გადმოეცათ ის შემზარავი რეალობა, ადამიანების დამონებასა და დაბეჩავებას, მათ გონებრივ და ზნეობრივ დეგრადირებას რომ ისახავდა მიზნად, რადგან საყოველთაოდ ცნობილია, რომ ამგვარი საზოგადოების მართვა ყველაზე ადვილი რამაა. ჭაბუა ამირეჯიბის „დათა თუთაშხიაში“ არქიფო სეთური ტიპური სახეა ყველა ტირანისა, რომელიც ახერხებს ხალხის ტვინის გამორეცხვას ახალი უსაფუძვლო იდეოლოგიით და მათ მარიონეტებად გადაქცევას: „ჭაბუა ამირეჯიბი საირმის ეპიზოდით ხატავს დიდებულ პაროდის ტირანულ სახელმწიფოზე, გვაცნობს დიქტატორის, „მამა-მარჩენალი“ სეთურის „ფილოსოფიას“ ხალხის „გაბედნიერების“ მეთოდებისა და ხერხების შესახებ, რომლებიც საბჭოთა სახელმწიფოში მცხოვრებთათვის უცხო არ უნდა ყოფილიყო. ვნახოთ, რას აკეთებს სეთური. ხალხს უნერგავს „შიშსა და მოკრძალებას“, არც მთლად აძღვებს, არც მთლად აშიშმილებს, რადგან იცის, „თხა თუ გაძლა, მგელზე ნადირობას მოინდომებს“. „ძირშივე ქოლავს და აქვავებს“ პროტესტის უმცირეს გამოვლინებასაც, რომ სხვასაც არ „წაუჯიკონ და უბიძგონ გაუბედურებისაკენ“ (მახაჭაძე, 2004:155). ნათელია, რომ სეთურის საზოგადოება საბჭოთა საზოგადოების მიკრომოდელია, რომელიც სწორედ ამგვარ მონობას, დამცირებასა და უგუნურებას ემყარებოდა.

დაკარგული თავისუფლების ძიება და ზოგადად, ძირმომპალი იმპერიის ნანგრევებზე აღმოცენებული ქვეყნისა და საზოგადოების ყოფა აღწერა იმავე

პერიოდში ო. ჭილაძემაც. მისი „რკინის თეატრი“ და „გოდორი“ საკულტო ხასიათის რომანებია, რომლებიც საოცარი სიმძაფრით მოგვითხრობენ იმ რკინის მარწუხების შესახებ, რომელთა ძალას თითქმის საუკუნის განმავლობაში გრძნობდა ქართველი კაცი, რომელიც სულს უხუთავდა და მოსვენებას უკარგავდა მას, თუმცა მისგან თავდახსნის შემდეგაც არ უგრძნია ერს თავისუფლება. აღმოჩნდა, რომ თავისუფლებასაც შეგუება უნდა, მოპოვება სჭირდება, თავსმოხვეული თავისუფლება ისევ მონობის ტოლფასია და ასეთ გარემოში - სწორედ „გოდორში“ - ჭუჭყიან ჩარჩოებში მოქცეული ადამიანი მძლავრობს და ბატონობს ისევ, რაც არანაკლებ მტკივნეული პროცესია, ვიდრე რომელიმე სისხლით შეკოწიწებული იმპერიის მონობა, გაირკვა, რომ მენტალური მონობა ისეთივე დრამატულია, როგორც ფიზიკური მორჩილება.

თავი მე-2. ეროვნული ხასიათი ქართულ მწერლობაში

1. ეროვნული ხასიათის ასახვა ქართულ ფოლკლორში - ამირანი და ნაცარქექია

ეროვნული ხასიათი კარგად ჩანს ქართულ ფოლკლორში. ყველამ იცის ზღაპარი ნაცარქექიაზე. ესაა ამბავი ერთ ზარმაც კაცზე, რომლის უქნარობა მობეზრდა რძალს და სახლიდან გააგდო. მშიშარა, მაგრამ მოხერხებული ნაცარქექია ამარცხებს დევებს, მათ სახლს ეპატრონება.

როცა ჯემალ ქარჩხაძე თავის „განზომილებაში“ ქართველთა ბუნებას განიხილავს, წერს: „ჩვენი მითოლოგიური წინაპარი, - გაიფიქრა ერთხელ პრ. დიდებულიძემ, - რომელშიც ერის სახე და მისიაა გაცხადებული, არის არამეამბოხე ამირანი - ქურუხი და უხედნელი, არამედ ზღაპართმოქმედი ნაცარქექია - მკვებარა, ფანტაზიორი, ცრუპენტელა" (ქარჩხაძე, 2001:221) ნათელია, რომ მწერალი ქართული ხალხური ზღაპრის ამ პერსონაჟს ტრადიციული ინტერპრეტაციით განიხილავს - ნაცარქექია მეჭორეა, უქნარა, არაფრისმქონე და არაფრისმცოდნე, მაგრამ იღბლიანი და „მემთხვევითობით“ დევის-ბოროტის დამმარცხებელი. აქედან გამომდინარე, შეიძლება ითქვას, რომ სწორედ ეს

პერსონაჟი მიიჩნევა ქართველი კაცის ერთ-ერთ სულიერ „წინაპრად“ და, შესაბამისად, ყველა იმ თვისების განმსაზღვრელად, რაც ქართველს ახასიათებს.

რაკი ნაცარქექია მოიაზრება ქართველი კაცის ხასიათად, ამიტომ ცოტა უფრო ვრცლად გამოსაკვლევეია ეს პერსონაჟი.

გურამ ასათიანი როცა ქართული ხასიათის სათავეებს იკვლევს, ყურადღებას ამახვილებს ნაცარქექიაზეც, მისი სიზარმაცე და ბაქიაობა ყველაზე საინტერესო შტრიხად მიაჩნია და წერს, რომ სიზარმაცე და უქნარობა ამ ქართულ ზღაპარში სიცილის მთავარი გამომწვევია, მაგრამ საკმარისია, ამ პერსონაჟის გამოსწორებაზე ვიფიქროთ, რომ მისი სახასიათო ტიპიდან არავინ დაგვრჩება. მკვლევარი მიიჩნევს, რომ სიზარმაცე ამ გმირის მთავარი ხიბლია, „ვინაიდან ეს უბრალო მცონარობა კი არ არის, ეს „ფილოსოფიური“ სიზარმაცეა-შეუძლებელზე მუდმივი ოცნებით შემუშავებული, გამოუსწორებელი პროექტიორისა და რომანტიკოსის ხვედრი.

ვინ იცის, მერამდენე საუკუნეა, რაც ქართველი კაცი გულიანად დასცინის თავის თავს, სიცილით კვდება, მწარედაც ქირქილებს, როცა თანამემამულეს ასეთ რამეებზე წაასწრებს და მაინც რაღაც გულს უჩუყებს, რაღაც არ ეთმობა ამ თავის სამარცხვინო სისუსტეებში. ეს „რაღაც“ გულის გულია მათი.“ (ასათიანი. 1982:306)

თუ ნაცარქექიასნაირი „გმირი“ სიცრუითა და ეშმაკობით თავის თანამომძეებს გააბრიყვებს და მათზე გაბატონებას მოახერხებს, ის უკვე საშიშ მოვლენად და ბოლომდე უარყოფით გმირად იქცევა, როგორც ეს ყვარყვარე თუთაბერს დაემართა. იქნებ სწორედ ამიტომ ვერ გაიმეტა ხალხმა ვერც საკუთარი თავი და ვერც ჭეშმარიტი გმირის, ნაცარქექიას, საუკუნეებში გამოტარებული კეთილი სახელი და იგი მხოლოდ დევებს შეარკინა. ნაცარქექიამ თუ შეგაშინა, განწირული ხარ. სერიოზულად მისი მიღება დაღუპვას ნიშნავს. არარაობასთან ბრძოლაში ადამიანს გაბრაზება და გაღიზიანება კი არ გამოადგება მოკავშირედ, არამედ მხილება და სიცილი. სიცილის გარეშე ნაცარქექიას დამარცხება შეუძლებელია. პარადოქსულად ჟღერს, მაგრამ ნაცარქექიას ფრთების

გასაშლელად, მთელი თავისი შესაძლებლობებისა და ძალის გამოსამჟღავნებლად დევები სჭირდება. დევების გარეშე იგი არარაობაა. ჩვეულებრივი სარბიელი მისთვის მეტისმეტად ვიწროა. დევები თითქოს იგივე საზოგადოებაა, ნაცარქექიას მიერ გაბრიყვებულ-დაბრიყვებული საზოგადოება, რომელსაც თავისი თავი, თავისი ძალა ბოლომდე ვერ შეუცვნია. მხოლოდ ასეთ საზოგადოებაში შეიძლება გამოჩნდეს ჩვენთვის კარგად ნაცნობი ნაცარქექია ნამდვილ გმირად. ამგვარი ფსევდოგმირის სიტყვებია სწორედ „განზომილებაშიც“: „ყველაფერს გავადინე წვენი - ბენდუქიძე ვარ მე გუგული - რასაც ხელი მოგვიდე! კაცმა თუ მოინდომა?.. და კაცი თუ კაცია?.. ეს ქვეყანა გაცხადებული ფულია, რა მხარესაც გაიხედავ, ყველგან ფული ყრია. მთავარია დახრა შეიძლო და აკრეფა არ დაიზარო“(122).

ქართულ ფოლკლორში ნაცარქექიასგან რადიკალურად განსხვავებული სახე-ხასიათია ამირანი. ცნობილია, რომ ის ბერძენ პრომეთეს ენათესავება იდეური თვალსაზრისით. ამირანის მითის უამრავი ვარიანტია შემონახული, განსხვავება თავს იჩენს ძირითადად მისი დაბადებასა და სასჯელში, მაგრამ ერთი რამ ცხადია, ის ყველაზე დაუმორჩილებელი პერსონაჟია და სწორედ ეს სიჯიუტე იმსხვერპლებს მას. ერთ-ერთი მითის თანახმად, ახალშობილი ამირანის ნათლია ქრისტე ღმერთი გახდება, რომელიც უძლეველობას დაანათლავს მას, ხოლო ბოლოს, ყველა ბოროტის დამმარცხებელი ამირანი გაკადნიერდება და თავის ნათლიას დაეჭიდება. ქრისტე გაწყრება, კავკასიონზე მიაჯაჭვავს მას და მარადიულ სიცოცხლეს მიუსჯის, ოღონდ მთავარს წაართმევს- თავისუფლებას. ირკვევა, რომ სიჯიუტე და დაუმორჩილებლობაც ქართული ხასიათის ერთი დამახასიათებელი სიმპტომი ყოფილა. ეს საწყისი კი ბევრს ამბობს ქართველ კაცზე, ეს „კავკასიური ჯვარცმა“, ეს ქართული აჯანყება უძლეველის წინააღმდეგ კარგად აიტაცა ქართულმა მწერლობამ და ამირანი დამონებული საქართველოს ალეგორიად აქცია, რომელიც არ კარგავს იმედს, რომ ერთ დღესაც ჯაჭვს აიხსნის ქართველი კაცი და დაკარგულ თავისუფლებას ისევ იგემებს. მეცხრამეტე საუკუნეში აკაკი პირველია, რომელიც ამირანს სწორედ ამ პარადიგმით

გამოიყენებს და თავის პოემაში „თორნიკე ერისთავი“. პოეტმა მეათე საუკუნის ამბავი ოსტატურად მოარგო თავის თანამედროვეობას და ერის სატკივარი მიჟაჭვული ამირანის სიმბოლოთი გამოხატა. იმავე სახე-სიმბოლოდ გვხვდება ამირანი გალაკტიონის „მშობლიურ ეფემერაში“. ლექსის ლირიკული გმირი უყურებს დახავსებულ კლდეებს, რაც უძრაობის, უმოქმედობის გამომხატველია, თუმცა ამირანის კვნესა მაინც იმედისმომცემია, რადგან ეს გმინვა შეუფუებლობას, დაუმორჩილებლობას გამოხატავს.

ამ მსჯელობით გვინდოდა გამოგვეკვეთა ერთ-ერთი უმთავრესი პრობლემა, ლიტერატურული იდენტობის, ლიტერატურული იდენტიფიკაციის საკითხი, რაც მუდამ აქტუალურია, რადგან მწერლობა ერთგვარი სარკეა იმ ერისა, რომლის ყოფა-ცხოვრების, რომლის სულიერი რხევების ამსახველიცაა. ადამიანს მუდამ უხდება სოციალური, პოლიტიკური, ეროვნული, კულტურული კონტექსტის გათვალისწინება. ის საკუთარ თავს უსვამს მთავარ კითხვას: ვინაა და რა ადგილი უკავია ამ სამყაროში? ერის იდენტობის განსასაზღვრად კი უმთავრესია მისი ისტორიისა და ლიტერატურის შესწავლა, განზოგადება, ერთ ან რამდენიმე პირამდე თუ პერსონაჟამდე დაყვანა.

2. ეროვნული ხასიათი ქართულ მწერლობაში (მცირე დისკურსი)

ხშირად კამათობენ იმასთან დაკავშირებით, რომელი ქართველი მწერლის რომელი პერსონაჟი შეიძლება ჩაითვალოს ზოგად ქართულ ტიპად. ყველამ იცის, რომ ქართული მწერლობა სათავეს მეხუთე საუკუნიდან იღებს და პირველი ორიგინალური ქართული ტექსტი იაკობ ხუცესის „შუმანიკის წამებაა“. ისიც ცნობილია, რომ ქართული მწერლობის წარმოქმნა ქრისტიანული სარწმუნოების წყალობით მოხდა და, ბუნებრივია, რომ პირველი ლიტერატურული თხზულებანი ჰაგიოგრაფიის ჟანრს მიეკუთვნება.

საერთოქრისტიანული მოძღვრების საფუძველზე ქართულ სასულიერო მწერლობაში მუშავდება წარმოდგენა ადამიანსა და მის დანიშნულებაზე.

ამქვეყნიური არსებობა, წუთისოფელში ყოფნა მომზადებაა იმქვეყნიური არსებობისათვის, ზესთასოფელში ცხოვრებისათვის. ეს შეხედულება ყველაზე კარგად გიორგი მერჩულემ გამოკვეთა, მის ნაწარმოებში „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრება“ უდიდეს ადამიანურ სიქველედ მიჩნეულია შრომა და არა განყენებული ჭკრეტა ღმერთისა. ღმერთმა ჩანერგა ადამიანში შემოქმედის სული, რაც კაცმა შრომით უნდა გამოხატოს, უდაბნოს სამოთხედ ქცევით უნდა გამოავლინოს.

მეთორმეტე საუკუნეში, სასულიერო მწერლობის პარალელურად, თანდათანობით ჩნდება საერო მწერლობაც, რომლის უმწვერვალესი გამოვლინება „ვეფხისტყაოსანია“. სწორედ ამ პოემით ქართულ ლიტერატურულ აზროვნებაში შემოვიდა სრულიად ახალი ტიპის ადამიანი - ავთანდილი. მისი უნიკალურობა იმაში მდგომარეობს, რომ ის ახერხებს თავის თავში უკონფლიქტოდ შეათავსოს სულიერება და ხორციელება. სულიერება არ ართმევს მას ქმედების უნარს, თავის მხრივ, არც ხორციელება აძლევს იმის დავიწყების საშუალებას, რომ ადამიანის ზნეობრივი დანიშნულებაა სიყვარულით განახორციელოს ამქვეყნად კეთილის სუფევა.

მეცამეტე საუკუნეში მონღოლთა შემოსევის შედეგად ემხობა საქართველოს სამეფო. პოლიტიკურ-სამხედრო კრახმა კულტურული მარცხიც განაპირობა. აქედან მოყოლებული, თითქმის ოთხი საუკუნის მანძილზე, მეცამეტე-მეჩვიდმეტე საუკუნემდე ჩვენში არაფერი დაწერილა, ეს ქართული მწერლობის ყველაზე ბნელი პერიოდია, როცა ქართულმა სულმა უარი თქვა თვითგამოხატვაზე.

მეჩვიდმეტე საუკუნეში ხელახლა ცოცხლდება ქართული მწერლობა, სწორედ ამ ნანატრი გამოღვიძების გამო ეს პერიოდი მიიჩნევა აღორძინების, განახლების ხანად. ამ პერიოდის მწერლობიდან ყურადღებას სამი შემოქმედი იპყრობს- სულხან-საბა ორბელიანი, დავით გურამიშვილი და ალექსანდრე ამილახვარი. სწორედ ამ უკანასკნელის შემოქმედება წარმოადგენს თავსმოხვეული აზიური ჩარჩოებისგან გათავისუფლების მცდელობას, ესაა,

ფაქტობრივად, მოზრუნება ლიტერატურული ევროპეიზმისა და მაჰმადიანურ ჩიხში მოქცეული ქართული აზროვნების გათავისუფლებისკენ.

ვფიქრობთ, ქართულ ლიტერატურაში ისეთი მრავალპლანიანი პერსონაჟი, როგორც ავთანდილია, არ ასახულა. ეს გვამღევეს იმის თქმის საფუძველს, რომ როცა ერის პოლიტიკურ, კულტურულ, ინტელექტუალურ და ეკონომიკურ ცხოვრებაში „ოქროს ხანა“ დგება, მაშინ ჩნდება ისეთი ზნესრული პიროვნების დახატვის აუცილებლობა, როგორცაა ავთანდილი და რომელიც სულაც არაა ილუზორული, გამოგონილი და არარეალური თვისებების მქონე. ისეთი ქვეყანა, როგორც ჩვენი საქართველო იყო მე-12-მე-13 საუკუნეებში, სწორედ ავთანდილისნაირებს შეეძლოთ აეშენებინათ.

როცა ქართულ ხასიათზე საუბრობენ, ქართულ ლიტერატურაში უცნაური სამკუთხედი იკვრება: ავთანდილი, ლუარსაბ თათქარიძე და თეიმურაზ ხევისთავი. ცალსახაა, რომ „ვეფხისტყაოსნის“ პერსონაჟი არაფრით ჰგავს დანარჩენ ორს და ისიც აშკარაა, რომ ქართველი კაცის ზნეობრივი დეგრადაცია ნათელია ამ ყველაფრის ფონზე. დროის ცვლასთან ერთად იცვლება თათქარიძეობის გარეგნული სახე, თუმცა არსი უცვლელი რჩება.

თავი მე-3. თავისუფლების კონცეპტი „განზომილებაში“

„განზომილებაში“ წერია, რომ საქართველო ავციას თავლაა, რომელსაც ერთი კარგი ჰერკულესი სჭირდება, ცხადია, იგულისხმება მეოცე საუკუნის ბოლო ათწლეულის საქართველო. საბჭოთა იმპერიის ნანგრევებზე პოსტსაბჭოთა საქართველოს აღმოცენებამ, ორასწლიანი პაუზის შემდეგ, ქვეყანა ისტორიაში დააბრუნა, რაც იმდენად დრამატული პროცესი აღმოჩნდა, ქართლის მეორე მოქცევად რომ აღიქმებოდა. საბჭოთა იმპერიაში შემავალი ერთა „ძმობის“ უცნაური კოლაჟიდან თავდაღწევას და მეტნაკლებ ინდივიდუალიზაციას დაპყრობილი ერები ყველაზე უფრო ნაციონალიზმით აღწევდნენ, რაც ხშირად გაუაზრებელი ფსევდონაციონალიზმი უფრო იყო.

ქართული სამოქალაქო თვითგვემა „განზომილებაში“ პაროდიისა და სატირის, ისტორიზმისა და კრიტიციზმის გამოყენებით აისახა. ტექსტში ჩანს, როგორ ცდილობდა ერი კომუნიზმის ნანგრევებიდან ან სრულ თავდაღწევას, ან იმ ნანგრევებში როგორმე მოკალათებას და ხუხულას მსგავსი სახელმწიფოს შენებას. ამ გაორების შედეგი იყო ის, რომ ქართველი ხალხი მაინც ვერ ახერხებდა თავისუფლების დაგემოვნებას, რადგან წარმოდგენა არ ჰქონდა, რა იყო თავისუფლება და სიმწრით მოპოვებული როგორ უნდა გამოეყენებინა, რაში სჭირდებოდა. ანუ გრძელდებოდა ისევ მონობის პროცესი ფსევდოთავისუფლების სახელით, ამიტომ წერს ქარჩხაძე: „ადამიანი რომ მონა იყოს, აუცილებელი არაა, ბატონი ჰყავდეს!“ (124). ამ განწყობამ, ამ დაბნეულობამ ლამის ნიჰილიზმის სახე მიიღო, ერი ვეღარ ახერხებდა ღირებულებათა გადაფასებას, ამიტომ საერთოდ უარყოფდა ყოველგვარი ღირებულების მნიშვნელობას. ქართველი კაცი პრინციპულად ვეღარ ასხვავებდა დადებითსა და უარყოფითს, სასიცოცხლოსა და მომაკვდინებელს. ესაა ეთიკურ ფასეულობათა დევალვაციის, ზნეობრივი დეგრადაციის პროცესი.

ნიჰილიზმი საზოგადოების არსებობის უკიდურესი და გაუმართლებელი ფორმაა და ის, როგორც წესი, ახლავს იმედგაცრუებას. როცა მომხდარი ის არ აღმოჩნდება, რაც გეგონა და რისკენაც ილტვოდი, ამდენად, 90-იანი წლების ქართული სოციუმის ნაწილისთვის დამახასიათებელი ნიჰილიზმი ბუნებრივადაც შეიძლება ჩაითვალოს. თავისუფლების ყველაზე დიდი მტერი შიშია. იმისათვის, რომ ხალხი მონობაში იყოს და არასოდეს წაეპოტინოს აკრძალულს, შიში უნდა ჰქონდეს: „შიში სიცხესავითაა: ოცდათექვსმეტს ქვემოთ და ოცდაჩვიდმეტამდე აუცილებელია“ (145). მით უფრო რთულადაა საქმე, როცა ის, ვინც გაშინებს, ამავდროულად მამა-მარჩენალიცაა: „მოიცა, თუ ძმა ხარ! სანამ რუსეთი რძეს იძლევა, ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობა კი არა, მამაზეციერი ვერ მოგვწიწკნის მისი ჯიქნიდან!“ (145).

ქარჩხადის განსაკუთრებული ირონია მიემართება იმ ადამიანებს, რომლებიც, რაკი წყალი აიმღვრა და ტყუილისა და მართლის გარჩევა გაჭირდა, ქვეყნის „შენების“ პროცესში ჩაერთვნენ აქტიურად და საზოგადო მოღვაწის უჭკნობი გვირგვინის მორგება გადაწყვიტეს. ასეთები მართლაც ბევრი იყვნენ იმდროინდელ ქართულ რეალობაში და, ბუნებრივია, მწერალი, მათ დახატვას თავს ვერ აარიდებდა. ძნელი იყო ერთმანეთისგან გარჩევა ფსევდოპატრიოტიზმისა და მამულიშვილობისა, ღირსეულისა და უღირსისა, რადგან ყველაზე მღვრიე წყალი სწორედ მორალს შეუდგა, რომელიც უკვე თითქმის გამქრალიყო, და რაც დარჩა, ყველაზე საკამათო გამხდარიყო.

ქართულ მწერლობაში თავისუფლების სიმბოლოდ ბევრი რამ მოაზრებულა: ბარათაშვილის მერანი, ილიას თერგი, გალაკტიონის ლურჯა ცხენები. ეს ის ტრიადაა, თავიანთი დაუოკებელი სწრაფვით ყველაზე მნიშვნელოვანი სათქმელის მიმტანნი რომ იყვნენ მკითხველამდე და მთავარ მისიას ისახავდნენ მიზნად - გამოფხიზლება-გამოღვიძებას. ალბათ, სწორედ ეს ტრიადა უდევს საფუძვლად ქარჩხადის სიტყვებს: „თავისუფლება, ქალბატონებო და ბატონებო, ქარიშხალში იბადება და არა ჭაობში. ჭაობში ბაყაყები იბადებიან და ამის საუკეთესო დასტური დღევანდელი ქართული ინტელიგენციაა“ (149). არავის ასე ხმამაღლა და ასე ობიექტურად არ განუსჯია იმდროინდელი ქართული ინტელიგენცია, ყველაზე დაბნეული და უმოქმედო რომ იყო და ვერაფრით გადაეწყვიტა, სად ჯობდა ყოფნა: საკუთარი ხალხის გვერდით, რომელიც, შესაძლოა, გაუაზრებლად, მაგრამ მაინც მიილტვოდა ცვლილებებისაკენ თუ „დიდ ძმასთან“, რუსეთთან, რომელიც ტაშის დროულად დამკვრელი იყო და დროდადრო ლუკმის გადმოგდებაც შეეძლო.

არც „გმირის ძიება“ ყოფილა ქართველი კაცისთვის და, შესაბამისად, ქართული მწერლობისთვის უცხო თემა. პირიქით, ქართული პროზისა თუ პოეზიის უმთავრესი მოტივი ყოველთვის იყო იმ ასპარეზის მითითება, რომელზეც უნდა გამოსულიყო ის ადამიანი, რომელიც ყველაზე გონივრულ გზას

მიაგნებდა და ამ გზაზე მუხლჩაუხრელად ივლიდა. თუმცა, როგორც ჩანს, 90-იანი წლები ამ მხრივ გამონაკლისი იყო. უგმიროდ დარჩენილი ერი ამაოდ ელოდა მხსნელს, რადგან „მშობლიურ ტომს მუდმივად ცრუ ორსულობა სჭირს“ (124) და არა და არ დაადგა მხსნელის მოვლინებას საშველი.

ზემოთქმულიდან გამომდინარე, ნათელია, რომ ქარჩხაძე თავის რომანში თავისუფლების გააზრების საინტერესო ინტერპრეტაციებს გვთავაზობს, იგი ეხება ადამიანის პიროვნულ თავისუფლებას, თვლის, რომ თავისუფალი ქვეყნის შენება მხოლოდ თავისუფალ ადამიანებს შეუძლიათ, წინააღმდეგ შემთხვევაში, მონებისთვის თავსმოხვეული თუ ნაჩუქარი თავისუფლება ანარქიას ემსგავსება და ქვეყნის დაღუპვას მოასწავებს. იგი ფილოსოფიურ ჭრილშიც განიხილავს თავისუფლების ცნებას და ასკვნის, რომ აბსოლუტური თავისუფლება არ არსებობს, რადგან ადამიანი სოციალური არსებაა და ვალდებულია, სოციუმს ანგარიში გაუწიოს, ქართული ანდაზისა არ იყოს, მხოლოდ გიჟი შეიძლება იყოს აბსოლუტურად თავისუფალი, თუმცა საზოგადოების აზრის გათვალისწინება მონობა და მორჩილება კი არა, ყველაზე დიდი პასუხისმგებლობაა. რომანში მწერალმა აღწერა ის საზოგადოება, რომლის ნაწილსაც თავს მოულოდნელად დაატყდა თავისუფლება და დაიბნა, ხოლო ნაწილს თავს მოახვიეს და აიძულეს, ამ გაუგებარი იდეალისთვის ებრძოლათ, ეს ბრძოლა, უიდეობიდან გამომდინარე, აბსურდულ შედეგს მოიტანდა.

თავი მეოთხე

ეროვნული ხასიათი და „განზომილება“

მეოცე საუკუნის მიწურულს, მაშინ, როცა ჯემალ ქარჩხაძე წერდა, საქართველოს ისტორიაში ერთ-ერთი რთული პერიოდი იდგა, ეს იყო ერთგვარი კარნავალი, რომელიც სასაცილო აღარ იყო, რადგან ბევრი სისხლი ახლდა მას. აღმოჩნდა, რომ ქართველი ერი არ იყო მზად გაეკეთებინა ყველაზე მნიშვნელოვანი არჩევანი, რადგან ღირებულებების არჩევანზეც ვერ შეთანხმდნენ,

რაც სამოქალაქო ომით გამოიხატა და მერე ამ ფასეულობათა გადახედვამ ლამის ნიჰილიზმამდე მიიყვანა ხალხი. ცნობილია, რომ მუდმივი ვნებათაღელვა ხერხ არასდროს დააყრის ერს. კიდევ ერთხელ ვუსვამთ ხაზს: ის ვერც თვითმმართველობას შეგვამღებინებს, გახელებული ბრბო ვერასდროს მოახეხებს ვერც საკუთარი თავის მართვას და ვერც - საზოგადოებრივი პროცესებისას. ჯგერა ქარჩხაძის „განზომილებას“ ეპიგრაფად ახლავს სიტყვები: „ტრაგედია კომედიის ერთი აქტია“ და „კომედია ტრაგედიის ერთი აქტია“(გვ:3). ამ ეპიგრაფით თავიდანვე გამოკვეთილია მოვლენათა შეფასების ერთგვარი შეფარდებითობა და ტრაგედიისა და კომედიის გაერთმნიშვნელოვნების მცდელობა. ცხოვრება ჰგავს სპექტაკლს და სწორედ მაყურებლის ცხოვრებისეულ გამოცდილებაზე, მის ინტელექტზე, გემოვნებაზე, სოციალურ სტატუსზეა დამოკიდებული, ტრაგედიად ჩათვლის მას თუ კომედიად. თითქმის ისევე, როგორც სულხან-საბას იგავში „მოცინარი და მოტირალი“.

რომანში მწერალი უხვად იყენებს, ისეთ მხატვრულ ხერხებს, როგორებიცაა ირონია, გროტესკი, სატირა. ზოგადად, შეიძლება ითქვას, რომ ტროპული მეტყველების ამ სახეობის წინა პლანზე წამოწევას მწერლობაში ხშირ შემთხვევაში ეპოქა და რეალობის აღქმა განაპირობებს. ქარჩხაძის მწერლური მეტყველების სტილიც, ამ მხატვრული ხერხებიდან გამომდინარე, სერიოზულ-ირონიულია.

ქარჩხაძემ მოგვცა თავისუფლების ძალიან საინტერესო ინტერპრეტაცია: ის სოციალურ ცხოვრებაში პარადოქსია და მრავალ წინააღმდეგობას ბადებს მენტალურ ასპექტშიც და პრაქტიკულ ცხოვრებაშიც. ესაა პერიოდი, რომელსაც თავისუფლების დეკადანსი შეიძლება ვუწოდოთ. თავისუფლების ფორმალურმა გაგებამ არათავისუფლებამდე მიგვიყვანა. თავისუფლება გამოცხადებულია, ნაბოძებია, მორთმეულია, მაგრამ შეუძლებელია რეალიზებულ იქნას საზოგადოების უდიდესი ნაწილის მიერ. მით უმეტეს, რომ ეკონომიკური თავისუფლება ადამიანის რეალური თავისუფლების აბუჩად აგდებად და გამასხარავებად იქცა. განზე დარჩა და შეუმჩნეველი აღმოჩნდა თავისუფლების

ოპტიმალური გააზრება, რომ ადამიანის პიროვნული თავისუფლება სოციალური კი არა, სულიერი სათავიდან იღებს სათავეს, ის სოციალურ კი არა, სულიერ სამყაროშია საძიებელი.

ასე ზუსტად იმ პერიოდის აღწერა და დახასიათება, როგორც ამას „განზომილებაში“ ვხვდებით, შეუძლებელია. ქართული ხასიათი ყველაზე კარგად სწორედ თავისუფლებასთან მიმართებით გამოვლინდა და ისევ ტიპური ნაცარქექიული სურათი იხატება: სანამ გვეშინია, ჩუმად ვართ, ჩვენთვის ვართ, თვალებსაც ყველაზე მაგრად ვხუჭავთ, რომ რეალობა, რაც შეიძლება გვიან აღვიქვათ - მაშინ, როცა ის უკვე წარსულად იქცევა, რომ პასუხი ჩვენ აღარ მოგვეკითხებოდეს და პასუხისგებლობის მძიმე ტვირთი ვერც სხვამ აგვიკიდოს და არც ჩვენ დავიმძიმოთ თავი. მაგრამ საკმარისია, ვიღაცის ან რაღაცაზე გამარჯვების იმედი გაგვიჩნდეს, მაშინვე ნაცარქექიობის მეორე ეტაპზე გადავდივართ და ხრიკებით ვცდილობთ ფონის მოძებნას, ისეთი ფონის, ჩვენ რომ სამშვიდობოს გაგვიყვანს და სხვას ბოლოს მოუღებს.

„განზომილებაში“ ქართული ხასიათი ბევრი წახნაგით გამოიკვეთა, ირკვევა, რომ ყველაზე თვალსაჩინო თვისება, რაც მეოცე საუკუნის მიწურულში მცხოვრებ ქართველ კაცს ახასიათებს, დაბნეულობაა. მას უჭირს ერთმანეთისგან მტრის და მოყვრის გამიჯვნა, მონობის და თავისუფლების გარჩევა, მას არც მიზანი აქვს, უბრალო ინერციას ირჩევს და ასე ცდილობს თავის გატანას და დამკვირდებას, მას არც ღირსეული წინააღმდეგობის გაწევა შეუძლია მოწინააღმდეგისთვის, რადგან აკლია ყველაზე მთავარი - ერთსულოვნება. ქართველები, რომანის მიხედვით, ვერ ახერხებენ საერთო იდეით გაერთიანებას და ამიტომ მხოლოდ ერთმანეთის მტრობაში, გაკიცხვასა და ფსევდოაქტიურობაში ხედავენ ეროვნული ენერჯის გამომწვეურების საშუალებას.

თავი მეხუთე.

„განზომილების“ სახეთა სისტემა და მისი ხორცშესხმის

მხატვრული საშუალებები

1. „განზომილება“- პოსტმოდერნისტული ტექსტი

მიუხედავად იმისა, რომ პოსტმოდერნისტული ესთეტიკის შესახებ ქართულმა კულტურულმა ცნობიერებამ ევროპულთან შედარებით გვიან შეიტყო, მაინც უნდა ითქვას, მას საქართველოში ამ ლიტერატურულ ტენდენციას მომზადებული ნიადაგი დახვდა. ამის დამადასტურებელია ჯემალ ქარჩხაძის „განზომილება“, რომელიც ავტორმა ვერ ან არ დაამთავრა. თითქოს წინასწარმეტყველურად თქვა, არავინ იცის, გავალ თუ არა ბოლოშიო. შეიძლება ესეც ერთგვარი ლიტერატურული ხრიკი იყო მკითხველის დასაინტერესებლად და საგონებელში ჩასაგდებად, თუმცა იმის ილუზიაც იქმნება, რომ ნაწარმოების ბოლო წერტილი მწერალმა კი არა, სიკვდილმა დასვა (მსოფლიო ლიტერატურაში ბევრია ისეთი ტექსტი, რომელიც „დაუსრულებლობით“ ქმნის დაუვიწყარ და მოულოდნელ ეფექტს. მაგალითად, ტოლკინის დაუმთავრებელი მოთხრობები და ესეები, კაფკას „პროცესი“ და სხვ.)

რომანში მწერალი მიმართავს ირონიას, გროტესკს, სატირას, დოზირებულ სკაბრეზსაც. მისი სტილიც ირონიულ-სერიოზულია. ამ ტროპული საშუალებების გვერდიგვერდ და თან ჭარბი გამოყენება სავსებით ბუნებრივად ხდის ტექსტის პოსტმოდერნისტული მიმდინარეობისთვის მიკუთვნებას. ტექსტში განსაკუთრებულ ყურადღებას იპყრობს ორიგინალური მიგნება -„აუდიორუქა“, რომლის საშუალებითაც მწერალი აღწერს იმ ხალხს, რომელმაც გადაკეტილ გვირაბთან მოიყარა თავი და რომელიც, შეიძლება თამამად ითქვას, ქართული საზოგადოების ერთგვარი მიკრომოდელია. ამ აუდიორუქის გამოყენებით თითქოს ერთ სიბრტყესა და განზომილებაში მოექცევა მკითხველის სხვადასხვაგვარი ფიქრი, აზრი, განცდა. ერთი შეხედვით, ამგვარი საუბარი ქაოსური და უწესრიგო უნდა იყოს, მაგრამ ტექსტზე დაკვირვებისას, ნათელი ხდება, რომ შინაგანად ეს დიალოგები და მონოლოგები მოწესრიგებულია და

ემსახურება მასის მთლიანობის გააზრებასა და მისი შინაგანი დუდილის წარმოდგენას.

ტექსტის ტრაგიკომიკურობა ცალსახად შეიძლება მიგვანიშნებდეს პოსტმოდერნიზმისთვის დამახასიათებელ ნიშანზე - ანტონიმური ცნებების გვერდიგვერდ დაყენებასა და ერთგვარ ლიტერატურულ ოქსიმორონზე. რომანი უხვადაა გაჯერებული მისტიკური და რელიგიური ინტონაციებით, ამასთანავე, უნდა ითქვას, რომ, მიუხედავად ამისა, არსად ხდება თხრობა ბუნდოვანი და ყველაფერი ნათელია და გასაგები. ბიბლიური თუ მითოლოგიური იგავმეტყველება მარტივი აღსაქმელია ქარჩხაძესთან და თითქოს დაცლილია განსაკუთრებული საიდუმლოსგან, ეს კი მწერლის ენის მოქნილობისა და რაფინირებულობის დამსახურებაა.

ტექსტში თავიდანვე ყურადღებას იქცევს გვირაბი, სადაც რომანის მთავარი პერსონაჟი მთელი თექვსმეტი საათის განმავლობაში შეჩერდება მოულოდნელად დამგზავრებულ ქალთან ერთად. აქ მწერალი დანაწევრებულად, მოზაიკურად აღწერს პერსონაჟის შინაგან სამყაროში მიმდინარე პროცესებსა და გარეთ ატეხილ ქაოსს, თუმცა ამ დანაწევრების მიუხედავად, ტექსტი მაინც აღიქმება, როგორც ერთიანი და სათქმელიც საკმაოდ ნათლად აღსაქმელია.

საინტერესოა ის ლიტერატურული არქეტიპებიც, პერსონაჟთა უდავო მსგავსებაზე რომ დაგვაფიქრებენ. არქეტიპებისა და პროტოტიპების სიჭრელეც ერთგვარი პოსტმოდერნისტული ხრიკია, რომელიც ერუდირებულ მკითხველს ითხოვს. იონა კამკამიძე, ერთი შეხედვით, ნაცარქექიას თარგზე გამოჭრილი პერსონაჟია, დიდი ფანტაზიით შემკული, რასაც თითქოს ფარავს უმაქნისობა და ფუჭი ფახიფუხი. ის მოაზროვნეა, ანალიტიკოსი, მაგრამ უასპარეზო, უმოქმედო, ამიტომ ეს პერსონაჟი ორნაირად აღიქმება: ერთდროულად მთავარიცაა და მარგინალურიც. საინტერესო ბიბლიურ ალუზიას იწვევს მისი სახელიც - იონა წინასწარმეტყველი. ვეშაპის მუცელში სამი დღე ყოფნა და მერე ხელახლა შობა სიმბოლურად ქრისტეს გარდაცვალებასა და მკვდრეთით აღდგენას გულისხმობს.

შესაბამისად, ამ პასუხისმგებლობის ამოცნობა შეგვიძლია იონა კამკამიძის პერსონაჟში, ვგულისხმობ იმას, რომ სწორედ იონას ირონიული და თვითკრიტიკული მიდგომები და აღმოჩენები შეგვიძლია ჩავთვალოთ ხსნის გზად. საკუთარი და სხვისი ნაკლის მხილება შეიძლება იყოს ის გამოსავალი, ერს რომ ვეშაპის მუცლიდან - სამოცდაათწლიანი სიკვდილიდან - ხელახლა შობს.

პოსტმოდერნისტული მისტიფიკაციის ნიმუშია იდუმალი სატელეფონო ზარი, რომელმაც მთავარ პერსონაჟს აუწყა სოფლის ეკლესიის გაქრობის შესახებ, რაც ალბათ კომუნისტური რეჟიმის ერთგვარ მხილებას წარმოადგენს და მინიშნებას იმ საფრთხეზე, რასაც ეკლესიისა და, ზოგადად, რწმენის გარეშე დარჩენილი საზოგადოება წარმოადგენს სხვისთვისაც და საკუთარი თავისთვისაც.

ყველაზე დიდ პოსტმოდერნისტულ ხერხად შეიძლება მივიჩნიოთ ტექსტში აუდიორუქა, რომლის საშუალებითაც ნათლად იხატება ცალკეული ადამიანისა და, ზოგადად, სოციუმის სახე. აუდიორუქების საშუალებით ერთ სიბრტყეზე თავსდება სხვადასხვა ფიქრი, განცდა, პოზიცია, პრობლემა. რუკის თითოეული ფრაზა ან დიალოგია, ან მონოლოგი, ან უბრალოდ ამოძახილი - ხან როყიო, ხან-გულწრფელი, თუმცა, ერთი შეხედვით, უკონტექსტო, მაგრამ ერთმანეთთან მაინც დაკავშირებული. ამ მეთოდის გამოყენებით მწერალი შეულამაზებლად გადმოგვცემს ხალხის შინაგან სახეს, მის ერთგვარ კალეიდოსკოპურ მთლიანობას.

როგორც პოსტმოდერნისტული ტექსტისთვისაა დამახასიათებელი, რომანი სავსეა პარადიგმებით, რომლის გარეშეც წარმოუდგენელია ინტელექტუალური პროზა. თუმცა სახე-სიმბოლოები ისეა კოდირებული, რომ სიუჟეტი ცხადი და ნათელია. აუცილებელი და ერთგვარი საგანგებო ცოდნა კი მკითხველს გაუხსნის გზას ტექსტის სხვა, ფარული დონეებისაკენ. ამ შემთხვევაში, გზა გვირავამდე, გვირავში შეღწევა და იქიდან გასვლა ასოციაციურად ჯოჯოხეთში მოგზაურობას ემსგავსება, ერთადერთი მიზნით - გაიოლდეს სამყაროს შეცნობა. გვირავამდე და გვირავის შემდეგ მთხრობელი შეიგრძნობს დიდ განსხვავებას საკუთარ თავში.

მეტამორფოზა გარდაუვალი იყო, თუმცა - გამოგნებელიც. მწერალი ისე დაწვრილებით აღწერს ამ პროცესს, რომ ცხადია, მას ყველაზე მეტად სხვა განზომილებაში გადანაცვლება აინტერესებს. გვირაბში უეცრად გზა თითქოს გაორდა (სამოთხე და ჯოჯოხეთი) და მთხრობელიც, შესაბამისად, ორ სხვადასხვა ხაზში აღმოჩნდა, რომელთა შორის არანაირი კონტაქტი არ არსებობდა. გვირაბის ალეგორიულობა იმ ეპიზოდიდანაც დასტურდება, როცა მთხრობელი მიხვდება, რომ აუცილებელია „გვირაბში შესვლა და გამოსვლა“, ვისაც გასვლა უნდა, ჯერ უნდა შევიდეს, ამრიგად, გვირაბში შესვლა-გამოსვლა სიცოცხლის უმთავრეს პირობად - კვდომად და აღდგომად გვევლინება.

2. „განზომილების“ ნარატივი

ნებისმიერი ლიტერატურული ნაწარმოები თხრობის პრინციპების, ფორმების, ხერხების, მოდელებისა და კომბინაციების გამორჩეულობით ფასდება. სწორედ ამ კომბინაციების ოსტატური გამოყენებით ავტორი ხაზს უსვამს მოყოლილი ამბების ურთიერთკავშირს. ტექსტში თხრობას ეძლევა გარკვეული შინაგანი მიმართულება, შესაბამისად, მას ახასიათებს აზრობრივი და ემოციური წიაღსვლები, რაც ტექსტის კონკრეტულ ეპიზოდებს განაპირობებს და მისი შინაარსობრივი მრავალფეროვნების განმსაზღვრელიცაა.

ნაშრომში შევეცადეთ თანამედროვე ნარატივის ხერხების ანალიზის გამოყენებით განგვესაზღვრა მწერლის უმთავრესი სათქმელი. დაკვირვებოდით, როგორ ახერხებს ქარჩხაძე ტრადიციული გზის მოდელის შენაცვლებას თანამედროვე ლიტერატურული ზღაპრით, როგორ იკვეთება აუდიორუქების პოლილოგში ერთი მთლიანი მონოლოგი - ქართველი კაცის ნაამბობი საკუთარ თავზე, როგორ უკავშირდებიან პერსონაჟები ერთმანეთს და რა აქვთ ამ ერთმანეთისთვის უცხო ადამიანებს საერთო. როგორ იქმნება ნაწარმოების ფაბულა და რამდენპლანიანი შეიძლება იყოს რომანის სიუჟეტი.

ჯემალ ქარჩხაძის რომანში „განზომილება“ გასული საუკუნის ბოლო ათწლეულის ფონზე იხატება ის მოვლენები, რომელთა მიხედვით მთელი ეპოქის შეფასებაა შესაძლებელი. განსაკუთრებით, 30-იანი და 90-იანი წლებისა. 30-იანი წლები ის პერიოდია, როცა რომანის ერთ-ერთი მთავარი პერსონაჟი, პრომეთე დიდებულიძე, ბავშვობიდან სიყმაწვილეში გადადის და რაც მის გარშემო ხდება, იგულისხმება სუბიექტური და ობიექტური რეალობა, მის პიროვნებად ჩამოყალიბებას განსაზღვრავს. ტექსტში ერთი კონკრეტული პერსონაჟის ცხოვრების აღწერას ახლავს მეოცე საუკუნის ქართული რეალობის შეულამაზებელი ჩვენება - ერთი ადამიანის ყოფა ქაოსურ ქვეყანაში, ერთი პერსონაჟის თვითგამორკვევის პროცესი ერთი ქვეყნის თვითგამორკვევის პროცესის მტკივნეულ ფონზე.

მეოცე საუკუნის მიწურულის საქართველოს და თავისუფლებობანათი ერის გართობას გამორჩეული რომანი მიუძღვნა ოთარ ჭილაძემაც, თუმცა, მისი „გოდორი“ გაცილებით მძიმე ტექსტია იმ თვალსაზრისით, რომ მასში ავტორი შეულამაზებლად აშიშვლებს იმდროინდელ ქართულ საზოგადოებას, მის დეგრადაციას, დაცემას, ღირებულებათა გაუფასურებას. ამდენად, შეიძლება ითქვას, რომ მიუხედავად იმისა, რომ ერთი თაობის მწერლები ერთსა და იმავე ეპოქაზე მსჯელობისას ერთსა და იმავე პრობლემას განიხილავენ, ქარჩხაძის „განზომილებაში“ თხრობა უფრო სიღრმისეულია, ამიტომაცაა ალბათ, რომ ჩვეულებრივ აღწერას ჭარბობს ანალიზი, მსჯელობა, რაციონალური გამოსავლის ძიება, რაც სატირისა და იუმორის გამოყენებით ხორციელდება და დიდ ტკივილთან, თანაგრძნობასთან ერთად მკითხველის გულწრფელ ღიმილსაც იწვევს.

ახლა ძნელია დაბეჯითებით იმის მტკიცება, რომანის დაუსრულებლობა ნებაყოფლობითი ფინალი იყო თუ მართლა „არ დასცალდა“ მწერალს. მით უფრო, რომ მსოფლიო ლიტერატურა იცნობს ამგვარ მწერლურ ხრიკს, დაუსრულებელ ტექსტებს და მათი სათქმელის ორაზროვნებას, რაც მკითხველისთვის უამრავი

შეკითხვის აღმძვრელია და ეს მრავალაზროვნება უფრო საინტერესოს ხდის ამა თუ იმ ნაწარმოებს. დაუსრულებელი ტექსტების, მაგალითად კაფკას „პროცესის“ ან კორტასარის „კლასობანას“, დასახელებაც შეიძლება. აქედან გამომდინარე, ეს „დაუმთავრებლობაც“ პირობითი ხდება და თითქოს გადამწყვეტ მნიშვნელობასაც კარგავს.

2. გამოქვაბულის პარადიგმა

ჯერჯერობით ქარჩხაძე თავის „განზომილებაში“ პლატონისეული გამოქვაბულის გააზრების საინტერესო ცდას გვთავაზობს. ესაა, ფაქტობრივად, ეპოქის შეფასება. 90-იანი წლები ისტორიული და ერის მენტალური ფორმირების თვალსაზრისით მნიშვნელოვანი იყო იმიტომ, რომ ის წარმოადგენდა ერთგვარ გამოქვაბულს, რომელში დაბრუნებაც ერისთვის უფსკრულში გადაჩეხვის ტოლფასი იქნებოდა, საიდანაც ამოსვლას, ალბათ, საუკუნეები დასჭირდებოდა, თუ, რა თქმა უნდა, ცოცხალი გადარჩებოდა. გამოქვაბულის მისტიკურობას ის ხილვაც უსვამს ხაზს, რიკოტის გვირაბის გახსნის შემდეგ პერსონაჟებს რომ ექნებათ დასავლეთისკენ მიმავალ გზაზე, ესაა ერთგვარი მოგზაურობა სცილასა და ქარიბდას შორის. ამავდროულად, გამოქვაბულის ცნება ცალსახად გულისხმობს პირველყოფილი საზოგადოების ასოციაციას ცრურწმენის თვალსაზრისით. ამიტომ მწერლის თვალით დანახული ადამიანები ძალიან ჰგვანან იმ პირველყოფილ საზოგადოებას, რომლის შესახებაც პლატონი მოგვითხრობს თავისი „სახელმწიფოს“ მეშვიდე წიგნში. პლატონისეულ გამოქვაბულთან თუ გავაიგივებთ ქარჩხაძის გვირაბს, ნათელი გახდება, რომ რიკოტი სიმბოლურად გულისხმობს იმ საფრთხეს, რომელსაც პირველყოფილ, უღმერთო, უთანადგომო, უსიყვარულო საწყისთან დაბრუნება ჰქვია. ეს საფრთხე მუდმივად ემუქრება ქვეყანას, რომელიც თავისუფლების მოპოვების ჟინითაა გონდაკარგული და ამ მაღალი იდეალის სახელით ნებისმიერ სიმდაბლეს ჩაიდენს. ამდენად, ქარჩხაძესთან გვირაბი იგივე უმეცრებაა, ბნელ წიაღში დაბრუნების საფრთხეა.

მასთან შეჯგუფებული ადამიანებიც სიმბოლურად დგანან ამ უზარმაზარი საფრთხის წინაშე - დაბრუნება წარსულში, სადაც სიბნელეა და საიდანაც ადამიანმა ყველაფერი თავიდან უნდა დაიწყოს.

გამოქვაბულის ალეგორია საინტერესოა ბიბლიური პარადიგმის თვალსაზრისითაც. გამოქვაბულში ქრისტეს ცხედრის შესვენება იქცა ყველაზე დიდ ქრისტიანულ მისტიკრიად. ქრისტეს ცხედრის გამოქვაბულიდან „გაღწევა“ კაცობრიობის სასუფეველში „შედწევის“ წინაპირობად იქცა. აქედან გამომდინარე, შეიძლება ითქვას, რომ გამოქვაბულში შედწევა აუცილებელია იმისათვის, რომ კონკრეტულმა ადამიანმა თუ ზოგადად, კაცობრიობამ, კათარზისი განიცადოს, რაც არსებობის უმაღლეს მიღწევად გაიაზრება.

გამოქვაბულის ალეგორიული დატვირთვა იკვეთება „ვეფხისტყაოსანშიც“: პოემაში ტარიელის მკვიდრობა გამოქვაბულში განსაკუთრებული მოვლენაა. ყველას, ვინც გამოქვაბულში ცხოვრობს, აქედან გასვლა უნდა უნდოდეს და ერთგვარი „მღვიმური ცნობიერების“ დასაძლევად მას დახმარება სჭირდება. ყოველივე ეს ტარიელისა და ავთანდილის შეხვედრისას უნდა გაირკვეს და ამის წინაპირობაა „ჭაში ჩავარდნილის არაკი“, რომელსაც ავთანდილი უამბობს ასმათს და ზუსტად გამოხატავს პოემის გონიერი პერსონაჟების ცხოვრების ფილოსოფიას.

მითოსური, რელიგიური, ფილოსოფიური და ლიტერატურული თვალსაზრისით, მღვიმეს, გამოქვაბულს და მათი ანალოგიით - ჭას, ორმოს, ქვაბულს განსაკუთრებული ფუნქცია აკისრია. „ვეფხისტყაოსანშიც“ გამოქვაბული მრავალმხრივ ალუზიასა და სიმბოლოს წარმოადგენს, რის გამოც იგი ამბივალენტურ მნიშვნელობას იძენს. მღვიმის, გამოქვაბულის შესახებ სხვადასხვა ქვეყნის მითოსური ტრადიციის მიხედვით, პირველი ადამიანი, რომელიც ქვესკნელიდან გამოვიდა, გამოქვაბულში ამოყოფს თავს. მღვიმეს, გამოქვაბულს, ჭას უკავშირდება ტრიადა: სიცოცხლე-სიკვდილი-აღდგომა, ამ სამი კომპონენტის შერწყმის შედეგად შესაძლებელია გამოქვაბულის ტაძრად გამოყენება. ამგვარი მღვიმე სამყაროს მოდელია.

გამოქვაბულში მყოფი ადამიანის ცნობიერება, პლატონის მღვიმის მითის კვალობაზე, კაცობრიობის ორგვარი ცნობიერების არსებობას მიუთითებს: მღვიმური ანუ მონური და თავისუფალი ცნობიერების. აქედან გამომდინარე, შეგვიძლია დავასკვნათ: გამოქვაბული ესაა საფრთხე, დაყოვნება, განსაცდელი, საიდანაც თავის დაღწევა მხოლოდ რაციონალიზმითა და სულიერი ძალების მოკრებითაა შესაძლებელი, ამავდროულად, აუცილებელიც. რადგან განწმენდა უმთავრესია, რისკენაც ადამიანი უნდა მიისწრაფოდეს. საგულისხმოა რუსთაველის უმთავრესი იდეაც: ბოროტების მთავარი ციტადელის - ქაჯეთის ციხის აღება წარმოუდგენელია მხოლოდ სიკეთითა და გონიერებით: ქაჯები სამმა მნათობმა გამოქვაბულის ბინადარი დევების იარაღით დაამარცხა.

გვირაბთან შეჯგუფებული ადამიანები, რომლებსაც წასასვლელი არ გააჩნიათ, იძულებულნი არიან, ერთად იყვნენ და ამ თანადგომით თავი გამოამყდავონ. აუდიორუქებით მწერალი ქართველი ხალხის საინტერესოდ ირონიზებულ პორტრეტს ხატავს. ესაა ერი, რომელსაც მანქანურ საუკუნეს მიღწეულს, ჯერაც ვერ დაუღწევია თავი ცრურწმენებისათვის და ყველა მითის თვალდახუჭულს სჯერა. შედეგად, შეიძლება დაბეჯითებით ითქვას, რომ უმეცრება ქმნის შიშს და შიში-ქაოსს. მწერლის ირონია მიმართულია ადამიანთა აზროვნებისკენ, რომლებსაც სწამთ, რომ მეოცე საუკუნეში რიკოტის გვირაბში მართლა შეიძლებოდა გველემაპი გამოჩენილიყო და გამვლელთათვის გზა გადაეკეტა.

3. გზის სახისმეტყველება

ანტიკურობიდან მოყოლებული დღემდე გზა მხატვრული ლიტერატურის ყურადღების ცენტრშია მოქცეული. მისი სიმბოლიკა რთულია და ტრანსფორმირდება ეპოქათა სააზროვნო ტენდენციების ცვალებადობის კვალობაზე. გზა განსაზღვრავს ნაწარმოების კომპოზიციას, მის სტრუქტურას და გავლენას ახდენს მხატვრული სახის აგების პრინციპებზე.

სამყაროს შემეცნებისას განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება ნიშნებს. გზის ლინგვოკულტურული კონცეპტია, რომელიც სხვადასხვა კონტექსტში სხვადასხვა ტიპის ნიშნად კვალიფიცირდება. გზა, როგორც სიმბოლო, განსაკუთრებული საკითხია ქრისტიანულ ლინგვოკულტურებში. იესო ამბობს: „მე ვარ გზა და ჭეშმარიტება და ცხოვრება“ (იოანე, 14:6).

იესოსა და გზის გაიგივება ქრისტიანობისა და გზის გაიგივებას ნიშნავს, სწორედ ასე ჩნდება ქრისტიანულ კულტურაში ერთ-ერთი ყველაზე დიდი და ამაღლებული სიმბოლო „გზა“, რომელიც დღემდე მრავალპასუხიან ამოცანად რჩება. უფალია ცხოვრების გზა. რადგან გზის გავლა სიოცხლეა, გზის დასასრული კი - გარდაცვალება, გზა რეალურ, ამქვეყნიურ ცხოვრებასა და ადამიანის წუთისოფელში არსებობა მიმოქცევას გულისხმობს. ამავე მნიშვნელობითაა მოხმობილი ეს სიტყვები პავლე მოციქულის ეპისტოლეშიც: „სრბაი აღმისრულებიეს“ (II ტიმოთე 4:6-8)

კაცობრიობის ისტორიაც გზაა, ადამიდან ახალ ადამამდე, გზა, რომელსაც საფუძვლად უდევს ძე შეცდომილის სევდა, სამოთხიდან გამოძევება და მარადიული მსვლელობა უკან, მამის სახლში დასაბრუნებლად, ძეობის პატივის აღსადგენად. „ძე შეცდომილის“ იგავი მაცხოვრისა და მთელი კაცობრიობის, უფლისა და ყოველი ადამიანის ურთიერთდამოკიდებულების პარადიგმაა: ადამიანი - უძღები შვილი, მამისაგან განმდგარი და დაკარგული, თავისი სულის, სახლისა და სამოთხის გზას ეძიებს. გზა გულისხმობს შესაქმიდან მსვლელობას ესქატოლოგიურ აღსასრულამდე. ესაა მსვლელობა წინ - წარსულისაკენ.

გზა სიმბოლური შინაარსისაა: ადამიანის მთელ ცხოვრებას გამოხატავს და მის ზნეობრივ სახესაც გვიჩვენებს, ჩანს მისი მსვლელობა ზეცისა თუ მიწისაკენ.

გზაზე მსვლელობის მისტერიას გამოხატავს ძველი და ახალი აღთქმის რამდენიმე პასაჟი: აბრაამი - ღვთის მოწოდებას რწმენითა და იმედით რომ მიჰყვებოდა და აღთქმულ ქვეყანაში მივიდა; უდაბნოში ორმოცი წლის განმავლობაში იტანჯებოდნენ ებრაელები, ხან მოსეს რომ უწყებოდნენ და ხან -

უფალს, ამიტომ მათმა მცირე ნაწილმა მიაღწია სანუკვარ მიზანს. მსვლელობა-ამაღლებას კი ყველაზე ნათლად გამოხატავს მაცხოვრის გოლგოთის მთაზე ასვლა და სიკვდილით სიკვდილის ძლევა.

გზას ფოლკლორშიც თავისი საკრალური დანიშნულება აქვს, ის არის დამაკავშირებელი სამყაროს მრავალგანზომილებიანი სისტემისა. ერთი მხრივ, მკვეთრადაა გამიჯნული საიქიო და სააქაო. თუმცა სამყარო ხშირად სამგანზომილებიან სისტემაშიცაა მოაზრებული: ზესკნელი, შუასკნელი და ქვესკნელი. ერთი განზომილებიდან მეორეში გადასვლა - გარდაცვალება - სწორედ გზის მეშვეობით ხორციელდება. სიკეთის გზა განსაკუთრებულია იმიტაც, რომ კანონზომიერებას, რომელსაც ეს გზა ემორჩილება, ვერავინ შეცვლის.

მსოფლიო ლიტერატურაში გზის პარადიგმა საკმაოდ ვრცელადაა გამოყენებული. ამ მოდელს - თითქმის მარადიული მსვლელობის, განწმენდის, ინიციაციის მნიშვნელობით, ჯერ კიდევ ჰომეროსი იყენებდა თავის „ოდისეაში“. ითაკის ძლევაშემოსილი მეფე ოდისევსი ტროას ომის შემდეგ სახლში ბრუნდება, ოღონდ საკუთარ სახლში დაბრუნება (ანუ კათარზისი) უამრავი დაბრკოლების დაძლევის შემდეგაა შესაძლებელი. ოდისევსს ებრძვიან ღმერთები და ადამიანები, მას თითქოს მთელი სამყარო ეღობება წინ, მაგრამ საწადელს მაინც აღწევს და ბრუნდება. თუმცა მისი ოდისეა მხოლოდ სწორ გზაზე ხეტიალი როდია, იგი მოახერხებს ქვესკნელში ჩაღწევასაც, რაც მითოსური პასაჟია და სიმბოლურად ქვეცნობიერში მოგზაურობას გულისხმობს, დროის კანონზომიერების რღვევას და ერთდროულად წარსულსა და აწმყოში ყოფნას. საგულისხმოა, რომ ოდისევსი სახლში გლახაკად და მათხოვრად შემოსილი ბრუნდება, რაც, ფაქტობრივად, ბიბლიური „უძღები ძის“ რემინისცენციად შეიძლება ჩაითვალოს.

გზის მოდელია რუსთაველის „ვეფხისტყაოსნის“ სიუჟეტური ღერძიც. პოემის მთავარი პერსონაჟები ერთად გადიან გზას ბოროტების ციტადელის, ქაჯეთის ციხის დასამხობად და ტექსტის უმთავრესი სლოგანის - ბოროტი რომ უნდა დამარცხდეს - აღსასრულებლად. ამ გზაზე ავთანდილის დაუღალავი

მოგზაურობა სიკეთისკენ სწრაფვას და კეთილშობილურ მისიას ემსახურება: ბოროტება უნდა დამარცხდეს და სიკეთემ უნდა იზეიმოს, ტარიელის და ნესტან-დარეჯანის სიყვარულს ამ გზაზე სიარულით და ამ გზით თუ გადაარჩენს.

გზის როლი და საინტერესო სიუჟეტური ფუნქცია კარგადაა გადმოცემული კერუაკის ბესტსელერში „გზაზე“. წიგნში ამბავი 1947 წლიდან იწყება, როცა სალ ფარადაიზი გადაწყვეტს, თავი დაადწიოს მომაბეზრებელ რუტინას და ცდილოს ახალ ცოდნას ეზიაროს. იგი დინ მორიარტრთან ერთად იწყებს მოგზაურობას. ისინი - უმიზნო და უპროგრამო მეამბოხეები - მთელ ამერიკაში მიდი-მოდიან, წიგნი სავსეა საგზაო ეთიკითა და ლირიკით, გზისპირული, მოხეტიალე დრამატიზმითა თუ კომიზმით. რაც მთავარია, გზა საკუთარი ცხოვრების გავლასთან ერთად საკუთარ თავში მოგზაურობასაც გულისხმობს სიმბოლურად და ყველაზე მნიშვნელოვანი აღმოჩენების კეთებასაც.

პარადიგმული თვალსაზრისით საინტერესოა რომანი „სული რომ ამომდიოდა“. მასში მოთხრობილია ბანდერების ოჯახის ისტორია. ენს ბანდერი, თავის ხუთ შვილთან ერთად ოჯახის დედას - ედი ბანდნერს - მისი სურვილის თანახმად, ჯეფერსონში მიასვენებს. მართალია, ბანდნერების ოჯახის „ოდისეა“ სულ რაღაც ათ დღეს გრძელდება, მაგრამ მკითხველის თვალწინ რომანის გმირების მთელი ცხოვრებაა გადაშლილი. განსაკუთრებით მრავლისმთქმელია ენსის მონოლოგი, როცა ცოლის ცხედარს უკან მიჰყვება: „გზა ზედ ჩემს კარამდე მოდის. ყველა ავლილ-ჩავლილ უბედურებას შეუძლია კარი შემომიღოს... ღმერთს გზა სასიარულოდ გამოუგონია: ამიტომ არის მიწაზე გაწოლილი. და თუ ღმერთს განზრახული აქვს, რომ რაიმე აამოძრავოს, წინ გზას გაუშლის“ (ფოლკნერი, 1989:25).

რაც შეეხება ჯემალ ქარჩხაძის „განზომილებას“, რომანი პარადიგმებითაა სავსე. მათ შორის გამორჩეულია სწორედ გზის სიმბოლიკა. სხვაგვარად ალბათ წარმოუდგენელი იქნებოდა ინტელექტუალური მწერლის პროზა. თუმცა სახეები ისეა კოდირებული, რომ სიუჟეტის დონეზე ყველაფერი ცხადია. „საგანგებო

ცოდნა“ კი მკითხველს სჭირდება იმისათვის, რომ ტექსტის უფრო ღრმა შრეებს ჩასწვდეს და სრულყოფილი აღქმა შეძლოს. ამ ინტერპრეტაციით „განზომილების“ გზა გვირავამდე, გვირავში და გვირავის შემდეგ ჯოჯოხეთში შთასვლას ემსგავსება.

ქარჩხადის რომანის სიუჟეტური ქარგა ასეთია: მთავარი პერსონაჟი მოულოდნელად ბიძისგან მიიღებს უცნაურ დეპეშას, რომლის ქარაგმის ამოსაცნობად ის სანაკლიოში გაემგზავრება. ამით, ფაქტობრივად, იწყება ის ოდისეა, რაც რომანის ფაბულაცაა.

მგზავრობა იწყება განთიადისას, რაც სიმბოლურად ცხოვრების ახალი ეტაპის დადგომასაც გულისხმობს, მას წინ უძღვის რამდენიმე გამაფრთხილებელი მინიშნება, რამაც მგზავრს წასვლისაგან, სულ თუ არა, დროებით მაინც უნდა შეაკავებინოს თავი, მაგრამ სულ ტყუილად. მოიხაზა მარშრუტიც: თბილისი-სანაკლიო. ნიშანდობლივია ეს უკანასკნელი ტოპონიმიც - ის თითქმის საკუთარ თავში მოგზაურობას გულისხმობს, საკუთარი ნაკლის დასანახად და აღმოსაჩენად. ეს ნაკლი ხანდახან სცდება პიროვნული ხარვეზის ვიწრო ჩარჩოს და მასშტაბურ-ეროვნულ, და ამ თვალსაზრისით, საგანგაშო სახეს იღებს.

ყველაზე საინტერესო მაინც რიკოთის გვირავი აღმოჩნდება, რომელიც დროებით გადაუკეტავთ და მის შესასვლელთან უამრავ მანქანასა და კიდევ უფრო მეტ ადამიანს მოუყრია თავი. ამ ხელოვნური ბარიერით იწყება რომანის ყველაზე მთავარი სათქმელი: გვირავი იძენს სიმბოლურ სახეს, ის გულისხმობს წარსულში დაბრუნების საფრთხეს, ხოლო ხალხი - იმ ეპოქის თაობას, რომელშიც ავტორი თავის უკანასკნელ რომანს წერდა. ეს იყო ჩვენი ქვეყნისთვის ყველაზე რთული პერიოდი, საუკუნეთა გზაგასაყარი, როცა ერის ცნობიერებას ჯერ კიდევ ვერ დაეღწია თავი სამოცდაათწლიანი მონობისათვის, თუმცა თავისუფლების გემოც გაეგო და მისკენ ილტვოდა.

გვირავთან გაჩერებით თითქოს დროც ჩერდება და ეს გაჩერება ძალიან ჰგავს მოზაიკურ ნახატს, ზუსტად რომ ასახავს თანამედროვეობას თავისი

ცრურწმენებითა და რაციონალიზმით, შიშითა და ოპტიმიზმით, სიბრიყვითა და უკეთესი მომავლისკენ სწრაფვით. თანამედროვე გვირაბი იგივე გამოქვაბულია, მღვიმე, რომელში შესვლაც ადვილია, გამოსვლა - რთული. ის საფრთხეა, რომლის დაძლევა რჩეულებს შეუძლიათ მხოლოდ. თუმცა ის შესაძლოა ყველაზე საიმედო თავშესაფრის ფუნქციითაც მოგვევლინოს.

4. სახელდების პრინციპი

ლიტერატურაში ხშირად ხდება ხოლმე, როცა მწერლები აღწერენ გარემოს და ეს აღწერა ალეგორიულ ნიშნებს ატარებს. ალეგორია ხომ სათქმელის გამოხატვის ყველაზე „უსაფრთხო“ გზაა - ის, რასაც პირდაპირ ვერ იტყვი, ადვილი სათქმელია მინიშნებებით, ქარაგმულად. დღეს აღარავინ დავობს იმაზე, რომ „ვეფხისტყაონში“ არაბეთში თინათინის გამეფება საქართველოს ისტორიის უმნიშვნელოვანესი ეპიზოდის - თამარის ტახტზე ასვლის გამომხატველია, სულხან-საბას იგავების ზნესრული უფლისწული ჯუმბერი ალეგორიულად იმ იდეალს გამოხატავს, რაც, მწერლის აზრით, ერთადერთი მხსნელი იქნებოდა იმ ეპოქის საქართველოსთვის - დაღუპვის პირას მისული ქვეყანა მხოლოდ ჯუმბერისნაირ უფლისწულს შეეძლო გადაერჩინა; ალეგორიულია XX საუკუნის ბევრი რომანის სათქმელიც - „დიდოსტატის მარჯვენაში“ სასიყვარულო სამკუთხედის მიღმა გაცილებით მტკივნეული პრობლემაა ხაზგასმული - რა ელოდება ჭემმარიტ ხელოვანს ტირანულ სახელმწიფოში და ა.შ. ბევრი მსგავსი მაგალითის მოხმობა შეიძლება, თუმცა ამ შემთხვევაში, ჩვენს ყურადღებას გავამახვილებთ მწერლების მიერ არჩეულ მხატვრულ ხერხზე - სახელდების პრინციპზე, როცა ერთი რომელიმე კუთხე ან სოფელი გაცილებით ბევრისმთქმელია, ვიდრე ერთი შეხედვით შეიძლება ვიგულისხმოთ. მაგალითებად კმარა ჯოისის „დუბლინელები“ ან ედგარ ლი მასტერსის „სფუნრივერსის ანთოლოგია“, თუმცა ხშირად ავტორები თვითონვე იგონებენ ტოპონიმებს, რომელთა მიღმა კონკრეტული კუთხის ან, ზოგადად, ქვეყნის

ამოცნობაა შესაძლებელი. მაგალითად დემნა შენგელაიას „სანავარდო“. 1924 წელს, როცა ეს რომანი გამოქვეყნდა, საქართველო უკვე სამი წლის გასაბჭოებული იყო. ერთმანეთს დროში ორი პროცესი დაემთხვა: ევროპის სულიერი კრიზისი და პოლიტიკური რყევები ქვეყანაში. სწეული, არაჯანსაღი გარემოს მოლოდინი ეპიგრაფიდანვე ნათელია. მნიშვნელოვანია აგრეთვე პარალელი საქართველოსთან - რწმენაშერყეული ქვეყანა, ფუნქციადაკარგული ჭილაძეები - ქართველების ზოგადი სახე და გაუცხოებული მამული - სანავარდო. საინტერესოა მწერლის პროგნოზი - სულიერ დაცემას, შეუძლებელია, არ მოჰყვეს ხორციელი განადგურებაც - სანავარდო (საქართველო) ისჯება ზნეობრივი დაცემის გამო - ეს ქვეყნის მომავლის განსაზღვრაა.

სახელდების პრინციპით საინტერესოა აკაკი წერეთლის მოთხრობა „კუდაბზიკეთი“, რომელსაც, სამწუხაროდ, დღესაც არ დაუკარგავს აქტუალურობა. ტექსტი ალეგორიულია და მწერალი მძაფრი სატირით აღწერს ქართულ ხასიათს, - უღირსის გაუაზრებელ გაფეტიშებას და მუდმივ ბრძოლას რწყილისა და ტილის - ცუდისა და უარესის მომხრეებს შორის. კუდაბზიკეთი - ეს ალეგორიული სახელწოდება განაჩენივით ჟღერს, მწერალი ფიქრობს, რომ მისი თანამედროვე ქართველობა რეალურად არაფერს წარმოადგენს, რადგან განსჯის უნარი დაუკარგავს და ვერაფერს შველის ვერც თავს და ვერც - ქვეყანას.

სახელდების პრინციპი საინტერესოდ გამოიყენა ჯემალ ქარჩხაძემაც. რომანში „განზომილება“ გვხვდება ერთი საინტერესო ტოპონიმი - სანაკლიო. ნათელია, რომ სიტყვის ძირი არის ნაკლი, რაც უკვე ბევრისმთქმელია. მწერალი აღწერს სანაკლიოს მკვიდრთა ცხოვრებას და მკითხველთათვის ცხადი ხდება, რომ ეს პატარა ქალაქი ალეგორიულად სწორედ საქართველოს გულისხმობს, უფრო კონკრეტულად კი 90-იანი წლების საქართველოს. შეიძლება, ერთი შეხედვით, მკითხველს გადაჭარბებული და მეტისმეტად გახანგძლივებული მოეჩვენოს სანაკლიოს - ქაოსის - ჭიქაში ატეხილი ქარიშხლის აღწერა, მაგრამ მწერალი განმარტავს, რომ ეს ყველაფერი იმითაა განპიროვნებული, რომ ეს წიგნი მათთვის

დაიწერა, ვინც შემდეგ მოვიდა და თავიანთი თვალთ არ უნახავთ ის, რაც მწერლისა და მისი თანამედროვეებისთვის ობიექტური მოცემულება იყო. ამრიგად, შეიძლება თამამად ითქვას, რომ ქარჩხაძის რომანში სანაკლიო იგივე საქართველოა - XX საუკუნის მიწურულის ქვეყანა, რომელიც უფსკრულის პირას იდგა და ტორტმანებდა. ხოლო თავად ქარჩხაძე ერთგვარ მემატთანედ გვევლინება, რომელიც „განზომილებით“ თავის შთამომავალს საინტერესო არჩევანს სთავაზობს - „ისეთი ძეგლი დაგვიდგას, როგორსაც ვიმსახურებთ“.

დასკვნა

ჯემალ ქარჩხაძის „განზომილება“ ბერი თვალსაზრისითაა საინტერესო, განსაკუთრებულ ყურადღებას იქცევს ტექსტის პრობლემატიკა და გამოსახვის ხერხები. ნაშრომში შევეცადეთ, რომანის გათვალისწინებით გვემსჯელა ეროვნულ ხასიათზე, ქართველი კაცის ქარჩხაძისეულ აღქმაზე და გვეთქვა, წინა საუკუნეებისგან განსხვავებით, რა შეიცვალა ერის ცნობიერებაში, რა დაგვარგეთ და რა შეგვრჩა. ლიტერატურული კვლევის ძირითადი ტენდენციების ფონზე გამოიკვეთა ქართველი ერის ბევრი ისეთი თვისება, რომლებიც ღრმა ანალიზს ითხოვს, როგორებიცაა, მაგალითად, ცრუაქტიურობა, ფსევდოპატრიოტიზმი, დარღვეული ცნობიერება, პოლიტიკური დაბნეულობა, უსაფუძვლო ტრაბახი, ცუდმედიდობა და სიზარმაცე. ყველა ეს თვისება ქმნის ქაოსს, საიდანაც თავის დაღწევის მცდელობა, წლებია, უშედეგოა. ფოლკლორისა და, ზოგადად, ქართული მწერლობის გათვალისწინებით ნაშრომში ვიმსჯელეთ ქართულ ტიპაჟზე და შევეცადეთ, თანამედროვე ქართველი კაცის პორტრეტიც დაგვეხატა. ეს საკითხი. თუ რა კვალს ტოვებს ქართველი კაცი ქართულ ლიტერატურაში განსაკუთრებით საინტერესოა თვითგამორკვევის თვალსაზრისით, განსაკუთრებით ჩვენისთანა მცირე ერებისათვის.

როგორც დასაწყისშივე აღვნიშნეთ, „განზომილების“ შესახებ თითქმის არ არსებობს კვლევა და ამიტომ ტექსტზე მუშაობა ერთდროულად რთულიც იყო და საინტერესოც.

განსაკუთრებულ ყურადღებას იმსახურებს რომანის მიხედვით პიროვნული თუ სახელმწიფოებრივი თავისუფლების გააზრება. ქარჩხაძე გვთავაზობს ამ ცნების მეტად ფილოსოფიურ და ვიწრო ჭრილში განმარტების მცდელობასაც. ის ურყევ ჭეშმარიტებას ავითარებს: მონები ვერასდროს შექმნიან თავისუფალ ქვეყანას, მონებად კი ერს ყველაზე ადვილად გაუნათლებობა აქცევს.

ნაშრომში შევეცადეთ დაგვემტკიცებინა, რომ მეოცე საუკუნის ბოლოს დაწერილი ეს ტექსტი პოსტმოდერნიზმს მიეკუთვნება და მატარებელია იმ ნიშნებისა, რაც არ ლიტერატურულ მიმდინარეობას ახასიათებს: მძაფრი სატირა, ინტერტექსტუალობა, თხრობის დაუსრულებლობა, პარადიგმათა საინტერესო გამოყენება სიუჟეტური კვანძების შესაკრავად, ფენტეზის, დეტექტივის, რომანისთვის დამახასიათებელი დეტალების საინტერესო კოლაჟი. სწორედ ამ დეტალების სიმრავლე ქმნის იმის თქმის საშუალებას, რომ „განზომილება“ პოსტმოდერნისტული ტექსტია.

Batumi Shota Rustaveli State University
Faculty of Humanities
Department of Georgian philology

Irine Kravchenko

National character and concept of liberty according to “Dimension “ by
Jemal Karchkhadze

Field of Study – Literary Studies

Abstract

of the dissertation submitted to gain the Academic Degree of Doctor of Philology

Batumi

2019

The research has been carried out at the Department of European Studies at Batumi Shota Rustaveli State University

Academic Supervisor

Shorena Makhachadze

Doctor of Philology, Professor,
Batumi State University.

Reviewers

Tina Shioshvili

Doctor of Philology, professor of Batumi
Shota Rustaveli State University;

Nana Kadjaia

Doctor of Philology, professor of Batumi
Shota Rustaveli State University;

Natia Nikatchadze

Doctor of Philology.

The defense of the dissertation will take place on 08.07.2019 at 13:00 p.m. at the meeting of the Dissertation Board of the Faculty of Humanities at Batumi State University.

Address: 35 Ninoshvili Street, 2nd floor, room: 37

The Dissertation is available at BSU Ilia Chavchavadze library and BSU website (www.bsu.edu.ge)

Scientific Secretary of the Dissertation Board

Introduction

Topicality of the research topic

Jemal Karchkhadze is a Georgian writer of the second half of the 20th century, famous for his narrative manner and particular writing style. In his creative works various masterly alternation of narration supports him to tell his message and perceive psychological-philosophical depths better. J. Karchkhadze is recognized to be an intellectual writer and respectively the problematics of his works retain topicality. His creativity basically refers to a contemporaneity, though he has got the kind of stories and novels of which characters are the heroes beyond the time, thus they are attractive for the readers of all kinds of generations.

At the same time it is significant to retain the existence of the minor nations, research of their national characteristics and liberty concepts in the age of globalization. Hereby studying of the issue is getting more actual and is attracting more interests. The only tool of the minor nations to cope with the competitiveness of the dominant nations is their culture and accordingly, during the self-clarification process to determine a national character and its expression-retention is the most urgent duty.

The aims and mission of the research topic

The aim of the work is to study the “Dimension” (“Ganzomileba”) with taking basic trends of the Georgian literature of the 20th century into consideration, determination of the main message of the work and pointing out its artistic features.

We consider the main mission of the research to recognize the allegorical sub-texts, which are in most cases more important than the plot and subject-matter of the work.

The aim of the research, according to the “Dimension”, is to realize the concept of liberty and determine Georgian national character; The research also contains exploration of a mythical-religion backgrounds and an attempt to realize the work according to a post-modern vision.

The subject and the object of the scholar research

The subject and the object of our research is a novel "Dimension" by Jemal Karchkhadze, it is the last novel of the writer and has been less studied by the critics so far. The novel is multi-dimensional, though we have tried to review it for defining the national character and outline of realization of liberty.

Methodology of the research

There is used a complex approach during the interpretation of the novel, which is spread in literary studies –different kinds of research. The essential accents are on historical view and determination of modern literature challenges with the background of the literary traditions. The research is about how realization of liberty has changed for the centuries and how the literature has reflected the Georgian character.

There are used methods of semiotics, discourse, narration and mythocritics, which enable us to view the novel deeply.

Scholarly novelty

The research of creativity of J. Karchkhadze is significant and innovative, since there has not been any kind of monographic work on his novel. Much more is discussed and written on his novel "Igi" ("He") of which popularity has been caused of its input either in school textbooks or in the programme of the national exams. As for the last novel "Dimension" by J. Karchkhadze, as we have mentioned above, we have got very slight analytical material

about it .Consequently ,a scholarly novelty of the work, in fact ,is a treatment of an unstudied text ,which in its turn has made the working process more interesting.At the same time we should point out that the concept of liberty has been less studied in Georgian literature by scholars and critics.

Chapter 1

The concept of liberty in Georgian literature

1.Definition of the concept

It is well-known that saying the certain name people imagine absolutely different shapes of the thing in their minds,moreover if the word is the concept at the same time.In the case it is complicated to define the only one meaning of the word-concept and it has so many definitions how many people pronounce it.In order to realize the meaning of the concept it is necessary to make a collective consciousness analyze of the people talking in the certain language,with what kind of meaning they use the word,what kind of associations are related to the definition expressed with the word,how was its archetypical meaning,how the word is expressed in the solid word collocation and phraseology,also in literature and oral communication.

“The concept presents a verbal expression of the opinion ,which is created with symbols and signs,so we are able to perceive the idea with words .The concept is a part of a national language awareness,it is the unity of the language and the opinion,which reflects the thing(event) of the ideal or real world,presenting in national memory as a verbal appointing.(Barbaqadze ,The concept “dream”semiotical analyze)

The language is the only indicator of cultural and national identity.The world is perceived differently by the representatives of different languages.A perception of the world with a language is related to the name of Wilhelm Wulf Humboldt ,who considered the language to be the most significant one in creating the world view.In modern linguistics

one of the dominant fields is studying the culture via the language, according to it the most actual is the definition of the concept. With the help of the concept culture reaches to the mental world of a person. It is different from an ordinary word, as it has emotional and imaginative features. The notion is related to consciousness, as for the concept, it requires some emotions.

In 1980 George Lakoff and Mark Johnson published a book, called "metaphors we live with", which became a literary intellectual bestseller immediately after having come out. According to the writers in order to perceive the world better figurative saying is a significant mechanism and therefore their analysis must be paid more attention, because they are the ones who represent main tools of the world cognition.

Modern culturological and linguistic-culturological approach to the concept means a consideration as a notion of its intellectual values. The concepts, as mental units, are not only realized, but are experienced too, to clarify in detail, emotional interrelationship of sympathy and empathy is revealed toward them (A. Stepanov, 1997:41). The concept represents the units of earthly – philosophical awareness, which have got particular cultural signs and world-view orientation especially with ethnical symbols (Arutinova, 1993:31). Specificity of a world-view of the representatives of any language is reflected by the unity of the concepts, and that is the language mentality which includes a complex of cognitive, emotional and behavioral stereotypes of the nation, containing the concepts of ethnical specifications (A. Maslow, 2001:49)

According to the mentioned above ,it is clear ,that the concept means semantically some kind of abstraction ,which generalizes the meanings of its language realizations .Metaphysical concepts are characterized with a high degree of abstraction ,such as, spirit, affection, authenticity, happiness, liberty and ect.(Salome Omiadze,the definition of the concept).Thus ,generalization , forming groups and their classification of the certain notions evoke special interest during the studying and analyzing of the concept.

2 .Conceptualizing of liberty in Christian religion and phylosophy

There are emotions which are defined with difficulty,but are experienced with simplicity,such as,liberty of which essential see is well explained in Georgian genius compound world :keeping one's head,ordering one's head,being on your own will,patronage of one self.Personal freedom and free choice have always been important and eternal issues .According to "The Book of Books",a person constantly faces one of the essential choice –saving the spirit or destroying it,simply it is called a struggle between a spirit and a flesh .

According to the Christian concept ,a person constantly opposes a great choice :white and black ,kindness and evil,affection and hatred,a person is alone in his choice and accordingly he has to care for his spirit alone .Christian interpretation of spirit is also interesting :a spirit is in blood,generically in a liquid- of blood ,sweat and tear....we bloodshed ,die for those we love ,work hard for love and cry in tears because of them who are precious for us.Spirit is love and active at the same time,which makes us take an action.

In an ancient Greece a notion of will was unfamiliar,so an issue of free- will isnot reflected in the ancient world.The ancient Greeks thought that,a person was free if his life obeyed his mind,otherwise,he was considered a slave of his own passions.According to Plato,a person was free if the highest point of his spirit –a mind dominated over his emotions.

A philosophical idea of the Hellenistic period also held an issue of a person's liberty, though the concept of free-will turned out unfamiliar for it too. The aim of life was happiness which was seen in a satisfying and unexcited way of life for the Epicureans.

Like the Epicureans, the Stoics also tended to a well-being, but they did not try to be isolated from the society and did not deny the Gods' involvement in the mortal's lives. For the Stoics happiness and well-being could be reached with the union of the entire world's divine ruler Logos, which was able by a wise, who was obliterated with cataleptic, the clearest, vivid and obvious feelings, as for the ordinary people, they obeyed their destiny blindly, so they were the slaves of destiny.

3. Conceptualising of liberty in the ancient Georgian literature

The ancient Georgian literature includes a long period—from the 5th century to the 19th century, accordingly, it should be interesting to realize the concept of liberty according to the centuries—how an attitude has been changing toward the notion and how it has been reflected in the literature. It is well-known that Georgian literature begins with hagiography, that is the genre which describes the lives of the saints and martyrdom of the “Godly”. The literature of the period is characterized with one main ideal—a person is an exemplary who can endure the torture of the world and heightens over the death. It is natural that a field of Christian creative writing—hagiography dominates. The field puts forward a personal freedom, personal choice for which the characters are ready to sacrifice. They follow the route internally which in general the humankind, and specifically the Christ has gone through. While imitating the son of the God, they are defeated physically in order to reach a spiritual victory.

The text which starts the Georgian creative writing is “Martyrdom of the Holy Queen Shushanik” by Jakob khucesi (Jakob Tsurtaveli) The manuscript describes the martyrdom of Saint Shushanik, whose father is Vardan Mamikonyan, who is loyal to her choice –does not betray the Christianity ,spiritually firm enduring an imprisonment and torture and says:”The blood is purifying for my sins”(khucesi,1999:18),

A personal freedom is presented by Ioane Sabanisdze ,when he describes an adventure of an Arabian fellow –named Abo.Abo chooses to get the Christianity with his own will and devotes to the choice,Gia Murgulia writes:”when we read the Martyrdom of Abo ,we touch the pulse of our national consciousness,we feel a Georgian man’s mind and spiritual concerns ,thinking over his nation’s historical destiny,ancestors and future generation.”(Murgulia,2007:67).In the first chapter of “Martyrdom of Abo”, when Ioane Sabanisdze talks about the Georgians of “ the Seventh time “ the spiritual and physical threats the country is threatened by,says that the only thing which unites the Georgian body is loyalty to " the traditional pace of the fatherland,"which is caused by the desire of freedom.

From the hagiographical texts based on an interpretation of liberty “the life of Grigol Khandzteli “by Giorgi Merchule is distinguished ,it tells us about the high rank of secular and ecclesiastical individuals,who struggle tirelessly for freeing their homeland,one fights with sword and the other with a cross.Ashot Kurapalati moves from Kartli to Klarjeti persecuted by the Arabians and starts battling for uniting the country,there Grigol khandzteli leads his spiritual deeds too. In fact the mission of both of them is to lead the i Merchule –surviving the country is impossible and inevitable by the enslaved society ,liberty can be obtained with struggling and rational politics.At the same time both of leaders realized that it was essential that the notion of homeland was to be referred to a whole country in the Georgians’ mind ,therefore the following cliché created:”It is a great country of Kartli ,where the sacrifice is fulfilled in the Georgian language and The Cyrillesian is performed in Greek.”(Merchule,1999:144.)

Shota Rustaveli gives us the most prominent interpretation of liberty. The characters of his epic are aspiring for freedom, the highest ideal, which makes them get closer to the land – agape love. They consider liberty to be determined by a will of the God, by an acknowledgement of the fate and does not mean a fatalism but a consciousness of an opportunity. The personages of the “knight in the Panther’s skin” believe that “The fate is a challenge, but what the God wills is your destiny and mine” (Rustaveli, 1990:160). This belief does not allow them to slacken and weaken, on the contrary, they see a concept of life in a personal freedom. “Ask for thousands, make your heart, regardless of advice.” (ib.157), simultaneously, liberty is patronizing and ruling over themselves, restraining their emotions in time, and that’s why they are sure for reaching the goal, an axiom is: “Act against your wish, do not follow your desires.” (ib,156) The personages appreciate the other’s striving for freedom, accordingly it can explain the fact that Tarieli does not doom the king Ramaz for death, as his disobedience is an exposure of liberty.

A book of “Wisdom and Lies” by Sulikhan-Saba Orbeliani also discusses the concept of liberty. It is evident that the writer does not talk about the concept of liberty directly, but the main outline of the composition – bringing up a prince Jumberi allegorically means the necessity of an open-minded ruler for the country, the one that was brought up by Leon, and the kind of king would be able to govern the country honourably: he would be aware of the trouble of the ordinary people, and accordingly the value and the concept of liberty – it is of great importance to experience a slavery torture in order to strive for freedom constantly.

“Davitiani” by Guramishvili represents mourning over the loss of the country’s liberty. An example of a loyalty of justice is the chapter of the poem, where the poet discusses a superiority, justness and honesty. He overcomes a human fear and reveals all of them who turns off the route of justness. When the poet talks about the plague of Kartli, he points out a personal freedom, for him the most dreadful is to see an enslaved homeland

,concerns about the grace ,which the Georgians have lost –liberty ,and thus they have turned off the route ,leading to an honesty.It is obvious that authenticity and liberty are synonymous notions .Guramishvili pays attention to one aspect –Georgia which have lost liberty is split up not only territorially ,but spiritually too.Scattered country is not able to unite and without an ideal it can't reach the aim of liberty.

According to the mentioned above ,it is possible to say that the concept of liberty and difficulty in the Georgian creative writing were not unfamiliar,moreover ,we can follow an evolution of the concept.At the first level ,the main duty for a creative writing was to reflect a personal freedom and in the recent years pointing out the liberty of the country and nation became necessary.

4. Liberty and new Georgian literature

The Georgian literature of the 19th century is prominent with realization of liberty .A manifest of 1801 logically followed the Georgians defeat in Krtsanisi war in 1795 ,according to it ,Georgia joined the constituent part of Russia and the whole country fell into depression and hopelessness.Yet the Georgian society was able to declare disobedience toward the Russian Empire ,revolted to an occupant “Patron”several times ,but in 1832 after having revealed the mutiny and been defeated unsuccessfulness of the attempts led the country to a complete apathy.This mood of lethargy was not invisible for the Georgian literature and it was not a coincidence that at the very time a literary orientation Romanticism took a root in Georgian creative literature,which exactly fit into the mood of the Georgian aristocrat nobility with its characteristics and became a dominant.

But we should say that Georgian Romanticism also reflected a national appeal and pointed out a national grief of the first half of the 19th century.Sadness for the lost of liberty

appeared beside a deep philosophical issue .”I see him as a prisoner ,for whom my heart beats ,doomed for him I have a grief accompanied with constant sorrow.”(Chavchavadze ,1978:51)-says Alexander Chavchavadze and mourns the loss of the country’s liberty with a metaphor of an imprisoned beloved.

Grigol Orbeliani appeals to the same metaphor in his poem and describes a farewell to his “beloved”-a liberal homeland .(“A night of farewell”),though in Orbeliani’s creativity a church of Betania became a symbol of a true chronicler of a splendid past and a sad allegory of an impaired Georgianess.

In the second half of the 19th century a Realism took place of Romanticism and the Georgian writers tried to say their opinions in an innovative ways ,a principle of “telling the truth “was put forward .”Tergdaleulebi” opposed to an immobility period in their creativity and reflected their protest in their publications and publicism.

Ilia’s and Akaki’s creativity is outlined with sadness and sorrow over the loss of freedom of their homeland ,because of it ,Ilia created a symbol of Tergi ,(a river in Northern Caucasus ,flowing through Georgia and Russia into the Caspian Sea.)which symbolizes a movement,an activeness,and a protest ,with it Ilia tells his readers that only the movement is a basis and encouragement of a force and strength of life..He tries to wake the Georgian people up from their deep sleep –from immobility and inactiveness and says :”Oh,my God ,all sleep,sleep!Will we wake up we wake up?!”(Chavchavadze ,2007:78).

In Akaki Tsereteli’s poetry there are many faces that symbolize the poets’s position –the country is facing threat of degradation and it needs salvation.To confirm this,his resumptive poem “Raise up and up the ascent “ is enough in which the separation of the land symbolically means the loss of the future of the homeland and in an enslaved country the society will never be free.Amirani is a symbol of the subordinate ,annexed country. There is the mythical ,allegorical character in”Tornike Eristavi”,who is chained

to the Caucasus ridge, but there is still hope for its salvation and hence the belief that the country is once again standing up and speaks its worthy word in the world arena.

The search for lost homeland is found in Akaki Tsereteli's famous poem "Suliko", some of the critics think that the poem is not a beloved woman's grave, not a God but search for the lost freedom, where traces are no longer visible (Tsereteli, 2007:35).

The topic of homeland and freedom, unity and victory is not unfamiliar for Vazha Pshavela's creativity. One of the most remarkable dates in the history of Georgia was remarked by the two great authors, Akaki Tsereteli dedicated his prose text "Bashi-achuk" and Vazha Pshavela – the poem "Bakhtrioni" to 1659 Bakhtrioni war. It is clear that this heroic epic is the key to both creators, including an important message – to save the country, to gain freedom of the country, only a wise leader is not enough, if the people themselves do not want to save, if the nation is not united under the common idea against the common enemy and the fight is not fought till the end of the last drops of blood, the defeat is inevitable.

As we see mourning over freedom and the issue of forced slavery was not unknown to Georgian Literature of the 19th century. In spite of annexation, a Georgian man still resisted the attack by the far more powerful enemy and cried for the lost freedom. This mourning is best understood by the literary writing.

5. Liberty and the Georgian writing of the twentieth century

The twentieth century Georgian writing is perhaps the most interesting in terms of understanding the concept of freedom. It is interesting according to the background of the difficulties faced by the writers in the tyrannical state. Akaki Baqradze described the whole process in his book "Pacification of the writing", in which it is narrated in detail that the Georgian writers and poets had to endure and cope with, they had to express their

opinions so that to get them in touch with an enslaved heart of the Georgian people ,encourage them with a desire of fighting .(Baqradze,2005:67).

In the beginning of the 20th century in Georgian literature the names of two great prosaists dominate –Konstantine Gamsakhurdia and Mikhail Javakhishvili ,but this certainly does not mean that the only two writers created literature of that time.From Gamsakhurdia’s creativity it is enough to name the novels –“An abducting of the Moon”,and the “Right of the Great Master of Konstantine” ,that it would be clear to see how the author concerned and mourned over the lost liberty.In the tyrannical state ,the tragic fate of the free man is described by the incredible power of the writer and pointed us at.All true artists are doomed destroy when the country is ruled by a single ruler who only forgives the artist with only a personal sympathy.Critics correctly note that the prototype of Konstantine Arsakidze is the author himself ,the evident of it is having the same names ,and Giorgi the first is –Stalin –tyranny strangled and suppressed all the different opinions and people thinking differently.

The “Abducting of the Moon” is a grief over a great past of Georgia.Many monologues by Tarash Emkhvari are expressions of the writing and literary position of Konstantine Gamsakhurdia .The writer in the novel worries that his country’s legacy has become a legend and strived to destroy the ideology of an alien force.

An artist man’s protest and an attempt to slap the nation in the face is Mikhail Javakhishvili’s “Jaqo’s Dispossessed”(“Jaqo’s Khiznebi”)-“groaning of the spirit” as the writer mentions.Teimuraz khevistavi symbolizes a Georgian man who has lost the homeland ,who deserves a sympathy from the reader and the same kind of disgust for his “disgraceful deeds”,which means the lost of divine and farewell to freedom ,the writer describes the fall of the Georgian man ,its moral degradation ,and despair ,but in spite of all these ,the novel ends with a confident hope:”a former husband is still waiting for a former wife, Teimuraz khevistavi is still waiting like a hermit Shio Mghvimeli

“(Javakhishvili,2000:161).This expectation gives the feeling that once the country (Teimuraz)will be able to achieve its aim and survive the country (Margo) from the slavery of the tyrran .

Georgian writings of the second half of the twentieth century are of great importance in terms of understanding the freedom of the Soviet Union,this is the period when the pincers of the Soviet union became blunt and the Georgian writers tried to reveal all those who managed to bring their amazing culture to a disappearance, putting them in the shadow of the newborn culture of another nation. Georgian writers working in this period were relatively frankly attempted to give them a terrifying reality, enslaving people and enslaving their intentions, mentally and morally degrading, since it is widely known that the management of such society is the easiest. In the “Data Tutashkhia”by Chabua Amirejibi ,Arqipo seturi is a type of a tyran who tries to turn people's brain into a new groundless ideology and turn them into puppets: "Chabua Amirejibi with the episode of Sairme paints a great parody of the tyrannical state,he lets us know the dictator,"father-breader" Seturi's philosophy ", Methods and ways of "making happy" which shouldnot have been unknown for the Soviet Union's residents . Let's see what he is doing. People have a "fear and modesty", not entirely hungry, nor are they entirely satiated, because they know that "if a goat is satisfied, you will be hunting for a wolf." "At the same time he “lapidates and eradicates " the slightest expression of protest, in order not "to encourage and push the others to destruction" (Makhachadze, 2004: 155). It is clear that the Society of Seturi is a micromodel of the Soviet Union, which is based on such slavery, humiliation and foolishness.

The search for lost freedom and the description of the country and society emerging in the ruins of the empire in general described Otar Chiladze. His “Rkinis teatri”("Iron Theater") and "Godori" (“panier”)tell us with violence about the iron pincers , which for almost a century a Georgian man felt,which made the soul feel restless, but he did not

feel the freedom of the nation after an emancipation . It is found that freedom should be gained and adapted, and the freedom that is forced is still a slavery, and in such an environment - in "Godor" - a man in the dirty frames is still predominating which is no less painful than the slavery of any bloodstained empire, it has become clear that mental slavery It's just as dramatic as its physical one.

Chapter 2. National character in Georgian literature

1. Reflection of the national character in the Georgian folklore – Amirani and The ash-raker

The national character is well represented in Georgian folklore. Everyone knows the fairy tale “The ash-raker. This is the story of a lazy man whose daughter-in-law has been fed up with his idling and has made him to get out of her home. A cowardly but trickiest defeats the giants, seizes their home, takes his daughter-in-law there and then goes back to his normal activity-raking the ash.

When Jemal Karchkhadze discusses the nature of Georgians in his "dimension", he writes: "Our mythological ancestor - thought once Pr.Didebulidze who presents a mission and aim of the country, is not a rebel Amirani, but a character of the fairy tale a lazy ash-raker-hector, liar, dreamer . (Karchkhadze, 2001: 221) [Here we quote quotations from this edition, suggesting only pages]. It is clear that the writer interpreted the character of the Georgian folk tale by traditional interpretation – he is an idler has nothing, without knowledge but lucky, and "coincidentally" defeats the giant . Therefore, we can say that this character is considered a spiritual "ancestor" of a Georgian man and, therefore, defining of all the features what Georgians characterize.

If the "hero" like the ash-raker will lie and deceive his companions, he will become a dangerous event and will become a negative hero, as it happened to Kvarkvare Tutaberi. If you are afraid of the ash-raker, you are doomed. Seriously accepting it means to die. In the fight against non-existence, anger and irritation are not to be an ally for people, but

to disclose and laugh at it. It is impossible to defeat an idler without a smile. It sounds paradoxically, but the giant is necessary for the ash-raker to express all his abilities and power. Without the giant he is nothing. The usual race is too narrow for him. The giants seem to be the same society, a society that has been deceived and offended by the ash-raker and the society that has not fully acknowledged its power.

Amirani is radically different from the image of the ash-maker in Georgian folklore. It is known that he is a prototype of the Greek Prometheus according to the ideal point of view. There are kept a lot of variations of Amirani's myth, the difference is mainly in his birth and sentence, but one thing is obvious that he is the most disobeyed character and that stubbornness dooms him. According to one of the myths, the newborn Amirani is christened by the god of Christ, who gives him the gift of eternity, and finally Amirani, who defeats all the wicked, dares to wrestle his godfather. Christ is offended over him, that's why he chains Amirani against the Caucasus and sentences him to eternal life, but he deprives the main thing- freedom from him. It turns out that stubbornness and disobedience have been one of the characteristic symptoms of the Georgian character. These are the features which say much about the Georgian people, the "Caucasian Crucifix" and this Georgian revolt against the invincible have been taken by the Georgian literature and Amirani has been turned into an allegory of Georgia who is not losing hope that one day a Georgian man will break off the chains and acquire the lost freedom again. In the nineteenth century Akaki Tsereteli is the first to use Amirani with this paradigm in his poem "Tornike Eristavi". Akaki refers to Georgia in Amirani. Amirani is also the same symbol in Glaktioni's creativity. In the poem "Native Ephemera" the lyrical hero watches the crushed rocks, which expresses immortality and inactivity, but Amirani's heart-groaning is still promising, because it shows the signs of controversy and disobedience.

In this discussion we wanted to find out one of the most important problems of literary identity and literary identification, which are always relevant because the writings are a

mirror of the nation and its everyday existence . People always have to take into account social, political, national, and cultural context. He asks the main question: where is he and where is his place in this world? To determine the identity of the nation, it is important to study its history and literature, generalize and minimize it to one or more persons or characters.

A National character and the “Dimension”

At the end of the 20th century when Jemal Karchkhadze wrote ,there was the most complicated period in Georgian history,it turned out that The Georgian society was not ready to make the most significant decision ,as they were not able to content with the common values the process ended with a civil war and later having viewed the values made the society go to nihilism.We once again point out : an excited crowd will never be able to rule neither itself nor the social processes.

In the novel a writer refers to the following literary ways,such as irony, grotesque, satire.Based on the literary ways, J.Karchkhadze’s literary writing style is serious-ironical.In the “beginning word”,which consists of several references:to the God,to the authority,to himself and to the readers define the novel’s four dimensions ,four possibilities,four essential appreciators,relatively four different space and arena.

The main character of the novel travels to Sanaklio,which may be said to be Georgia .The name is symbolical too-Sanaklio,which is the place of people with many shortcomings and defects,so we can imagine the social and political situations of Georgia of the very age . The main character is accompanied with a woman –Salome Eristavi ,who also presents a kind of allegory taken from a fairy tale.The crowd gathered in front of the tunnel is also worth paying attention.People ,it is true to be wise,but in most cases the wisdom is opposed by their mentan darkness.

An appealing chapter of the novel is “Audiomap”, there is well described the chaos existing in the country at the end of the 20th century. In the “Audiomap” Georgian people seem – confused, tale-teller, cynic, coward, boaster, preacher of the slavery in the name of liberty.

It is often said that liberty is an aim, but it is hard for us to agree with the statement, as the only aim of a person's being is only one thing and it is happiness.

Everything which happens in the described events in the “Dimension” is more than just only the end of the age. It is a kind of a judgment, as if all the results of all historical processes revealed at the end of the 20th century. The writer talks about all the important issues, gives a Georgian man's shortcomings away, which is done with great love toward the nation and a hope for recorrecting the falses and replace them with dignity if the nation has a desire for it.

Chapter 5.

The character system and literary ways of “Dimension”

The “dimension”-a postmodernism

At the edge of the 20th and the 21st centuries all types of historical, social and psychological changes which happened in the society were reflected in literature, at the result we got complex, multidimensional literary destination which is famous for the name of Postmodernism.

In the process of postmodernism Irving Hous expressed the most important opinion about a literature. He pointed out the plot to be the most interesting one in the notion of postmodernism

If in the past it was possible to put the writers in a specific literary movement based on their creativity (for instance: romanticism - Nikoloz Baratashvili, critical realism - Ilia Chavchavadze, Akaki Tsereteli, modernism - Konstantine Gamsakhurdia, G. Robakidze and so on) Nowadays to put modern Georgian poets and writers in a specific literary movement, such as: G. Dochanashvili, Naira Gelashvili and Otar Chiladze).

It must be said that the literary movement postmodernism formed in Georgia on the prepared ground, a proof of it is Jemal Karchkhadze's "Dimension", which the author was not able to complete and was not sure if he was able to finish it or not.

Jemal Karchkhadze is distinguished with its narration, the critics admit that he is an intellectual player. The "Dimension" is the text where there are described historically the most hard time of the 20th century's - in the worldwide chaos, collapse and building.

In the "Beginning of the word" which includes several references, there are four different points of view, four types of possibilities equally valuable for the Georgian literature.

An original approach of "Audiomap" draws a lot of attention to the novel, with the support of it the writer describes the people who gather in front of the closed tunnel. Tragic-comedy which is used by J. Karchkhadze may point us at the characterizing features.

A tunnel also draws a lot of attention, the novel's main character stops travelling with a newly accompanied woman. There the author describes the processes in an internal world and the events happening separately.

The title of the first chapter may be considered an example of a postmodernism:”decadental morning “ and its epigram:”a telegram by my uncle,Etsereli Datiko’s irrevelent acoustical testimony .

There are interesting literary architypes too,Iona Kamkamidze ,at first sight there is a personage like a ash-raker ,gifted with great imagination,,he is a thinker,analyser ,but without any kind of working field.

The novel is full of paradigms which is characterizing for the postmodernist novels.Before and after the tunnel a reader feels great changes in himself or herself.The writer describes the process in detail,it is clear that the writer in most cases are interested in moving into another dimension

2.The Narration of “Dimension”

For a complete realization of the fiction it is of great importance to define the narration,which equally contains the process of narration and the plot of the novel itself.Narratology includes the following notions ,such as narration-telling of oral or writing stories;Narration-the process of telling the stories.

In the following work we have attempted to define the narration methods J.karchkhadze uses ,we have observed the process of how J. Karchkhadze manages to replace the traditional model of the way with literary fairy tale,how he outlines an entire monologue –a Georgian man’s narration on himself,how the characters connect to each other and what they have in common,how the novel is created and how many levels a novel’s scenery may have.

In Jemal Karchkhadze's novel "Dimension" the events take place at the end of the previous century based on them we can appreciate the whole age, especially the 30th and 90th years. The 30th years is the period when one of the novel's personage Promete Didebulidze moves from childhood into an adulthood, and what happens without him means the subjective and the objective reality, that defines his personal forming.

In the novel along the describing process of a character is accompanied by showing the reality of the 20th century's Georgian reality—a man's dwelling in a chaotic country, selfdefining process of a man along with painful selfdefining process of the country. There are analyzed the following notions: trust, justness, liberty, identity—they are the notions which is an indicator of the society's existence and its mentality.

Nowadays it is difficult to prove that an endlessness of the novel was the writer's will or he "was lack of time". Moreover the world literature is aware of such kind of writing tricks, the texts without endings and an ambiguity of their plots., take an example of France Kafka's "Process" or "The Game of Classing" by Kortasari. Ameli Notom says in the novel "Assassinating Hygiene" that a guarantee of a successful career is one endless novel in a writer's creativity or he or she will be considered as a creator of a low level". (Notom, 2016:45). Nobody knows, if it is a reality or not but it is a fact that in Georgian literature of the end of the 20th century the "Dimension" is one the most appealing and interesting novel

3. The paradigms of a sepulchre

Jemal karchkhadze suggests an interesting interpretation of Plato's sepulchre. In fact, this is a realization of the age. The 90s are the most significant years in forming the society's mentality and its history. The period represents the cave where going back inside would

equal falling into an abyss,while coming out of it would take the centuries,if it survived.The mystery of the cave is outlined by the testimony the people have after the opening of the Rikoti tunnel on the way to the west.

The “Dimension “is remarked with the myth of non-existed dragon which looks like with it concept the Greek minotavry and Egyptian Spynx ,paradoxically centuries and thousands separate these mythical creatures and the believes of the people toward them ,but the time does not change anything,I is enough for a person to find himself out in front of the threat he feels a fear,racionalism goes back and a caveman comes out in front with widely opened eyes,seeing the threats beyond everything and looks for a survivor in everything except in himself.

A cave allegory is also interesting according to the Bible paradigm.In Mate’s gospel we read:when it got dark ,a rich man came from Arimatia,who was a disciple of Christ himself,went to Pilate and asked for a corpse of Christ,then Pilate ordered to give it to him.Ioseb took the corpse ,wrapped it into a cloth and put it into a new grave ,which was curved into a rock,locked it with an enormous piece of rock and went away.”(New Testament,1991:67)Putting the corpse of Christ into the sepulchre has become the biggest christian mystery. “An “escape “of the corpse of Christ from the sepulchre has become a chance for the mankind to “go into”the heaven .

An allegorical symbol occurs in the epic poem “The Knight in the Panther’s Skin”,where a personage of Tarieli lives in the cave .Everyone who lives in tha cave should have a desire to escape from it and to deal with a “cavery consciousness”they need a support .The things mentioned above should be analyzed during the meeting of Tarieli and avtandili,before it Avtandili tells Asmat a fable about “the man dropped in the well”and exactly expresses a philosophy of life of clever,reasonable personages of “the Knight in the Panther’s Skin”.

According to the mythical ,philosophical and literary concept ,a cave ,a sepulchre and its analogue –a well ,hole takes an outstanding function.Based on different myths,the first human being who came out from the abyss,found himself out into a cave.With a combination of the three componants life-death-resurrection can be used as a church.The sepulchre lik that is a model of the universe.

In conclusion,we can say that a cave,or a sepulchre presents a threat ,delay,trouble ,but to escape and find the way out from it is possible only with racionalism and regaining of spiritual forces,at the same time necessary as purifying is essential for a man for what a man should strive .

4.The concept of the word “way”

Since the ancient time the way has been the subject of attention .Its symbol is complex and has transformed along the changes of the age consciousness.The way as a symbol takes a remarkable place in the Christian linguistic cultures. The Christ says:”I am the way and trustness and life.”(Ioane,14:6).

The christ and the way are the same and means the sameness of the Christianity and the way,based on it the most remarkable and the greatest symbol “the way”appeared in the Christian culture and still is the sum with mutliansweres.

As for Jemal Karchkhadze’s novel “Dimension “,it is full of paradigms and the symbol of “way” is remarkable among them,though the characters are camouflaged in the way that everything is obvious according to the plot of the novel.The ‘special knowledge” is necessary to perceive much deeper levels of the text and realize it.Taking the interpretation into an account the ‘Dimension”’s way to the tunnel ,in the tunnel and after the tunnel is the same like going through the Hell.

The main plot of Karchkhadze's novel is the following: the main character unexpectedly receives a telegram from his uncle, and goes to Sanaklio to find out the allegory. During travelling along the way he finds out a lot of trustnesses which changes his life deeply.

The travelling starts at dawn, which symbolizes the beginning of a new life, is forewarned with some signs not to start travelling or at least to put it off for a while. The route of travelling is arranged: from Tbilisi to Sanaklio. The latter toponym is also significant which means travelling almost in her or himself

Setting out on the way turns out to be full of a lot of trouble, which is a literary allegory which is used for interesting aims by Karchkhadze. A lot of unconsiderable things through the travelling

The most interesting part is of Rikoti tunnel which is blocked temporarily and a lot of people gather nearby, so the main idea of the novel starts with the barrier, the tunnel is a symbol of the threat of going back in the past, and the people symbolize the people of the age in which the writer creates his last novel. This is the most difficult period in Georgian history, a crossroad of the centuries, when the nation's consciousness can not escape from the seventy-year slavery, though has tasted freedom and starts striving for it.

Stopping at the entrance of the tunnel looks like a stop of time, which reflects a contemporary life full of fear and optimism, superstitions and rationalism, foolness and a hope for a better life. A modern tunnel is like a sepulcher going inside is very easy, but coming out from it is very hard, though it may turn out to be the most reliable shelter.

5. The concept of giving the names

In literature writers often refer to an allegory approach for describing the environment. Allegory is the best and safe way-out to express their opinions with allegory notes .

The method of giving the names is also used by Jemal Karchkhadze . In the novel "Dimension" there is one toponym – Sanaklio (a small town created by the writer). It is obvious that the root of the word is "nakli-fault" which expresses a lot itself. The writer describes the dwelling of the locals and it is clear that the small town allegorically means Georgia , specifically in the 1990s. The writer lets us introduce the Sanaklio – "if you take a justness there and lets it introduce the town , it may say such things even the obscenity puts its hands on its ears." (pg:51) Sanaklio is a dusty town , says the author and the dust can be considered as an allegory of inactivity, "even the clock always stays back" - adds Karchkhadze and the statement refers to Georgian character - a constant boiling and always a cut-off route, inertia and not determining movement to the future.

While describing the population of Sanaklio, the writer refers to a parody - talking about the details of "the favourite's meeting" "expresses a government's crisis, which is a description of Georgian politics of the second half of the 20th century.

Remarkably interesting is the process of self -promoting described in the novel, the writer describes a mental chaos which was called an independence and we thought that it was gained with fight , in reality it was presented , forcibly obtained and useless independence .

At first we were given "a butapohory of independence" in order to get used to it , and if are enough lucky we will use it reasonably , but before it we continue a game of independence and nobody knows how far it goes.

At first sight , a reader may consider the descriptions boring but as a writer explains the book was written for those who came later and did not see the things about themselves and which was the object for the writer and contemporaries .

In all we may say that in the novel –Sanaklio is Georgia and Karchkhadze himself is a kind of historian. Karchkhadze with his novel proposes an interesting propose to the future generation:”we are given the monument which we deserve.”

The conclusion

The “Dimension “By Jemal Karchxadze ‘ is interesting with various concepts,the texts’ main issue and the ways of expression is worth to pay attention. We have tried to discuss about the Goergian man based on Karchkhadze’s perception ,and say despite the previos centuries what has changed in the nation’s consciousness ,what we have lost and retained

.In the background of the literary research it turned out that a lot of features are in great need to be discussed ,such as: pretending activity,fake patriotism,destructive consciousness, political confusion ,unreasonable boasting,and laziness.It is of great importance for our small number nation in the process of self-determining to discuss the trace the Georgian man makes in literature.

As we have mentioned above there hasnot been any kind of critics about the “dimension “,so working on it has been interesting and hard at the same time.

Persception of personal and state freedom according to the novel is worth attention.Karchkhadze suggests his own determination:the slaves will never be able to establish free,liberal country ,and the lack of education makes the nation become slaves.

In the research work we have attempted that the novel “Dimension “by Jemal Karchkhadze written at the end of the 20th century is of postmodernism and holds the features which the literary field characterizes:satire,intertextuality,uncomplete narration,interesting paradigmas to unite the passages,fantasy,detective features.The variety of the literary details allow us to say that the novel is the text of postmodernism.

An applied literature:

1.Arutinova,1993:Arutinovan.d.,an introduction,logical analyze of the language

Psychical activities,Moscow.

2.Asatiani,1982:Asatiani Guram,”at the beginning”,publication “Merani”,Tbilisi

3.New...,1991:New testament and psalms,Bible translating institute,Stokholm

4. Bartbakadze, 2012: Bakradze cira, 'concept' "dream" (semiotic analyze)
<https://semioticsjournal>.
5. Barnovi, 2009, barnovi g., "from the ashaking to Kvarkvare", the 20st century Georgian literature, national exams center
6. Bart, 2013: Bart Rolan, S/Z, seuil, Tbilisi.
7. Baqradze, 1993: Baqradze Akaki, "The taming of Writing", publication "Merani"
8. Baqradze Akaki, 1993: Baqradze Akaki, "To school", publication "Universali"
9. Berdiaevi, 2009 .Berdiaevi Nikoloz, "Democracy and a person", i-mail:
[http://litklubi.ge./ biblioteka](http://litklubi.ge./biblioteka)
10. Borkhesi, 2015 "the library of Babylon"
11. 2013, Buadze ოცნებები, [http://www. Orthodoxtheology. Ge](http://www.Orthodoxtheology.Ge) (10.10.2013)
12. Gamsakhurdia Zviad, 1991: letters, esseys , publication "Merani"
13. Gamsakhurdia, 1990: Gamsakhurdia konstantine, "Abducting of the Moon", Tbilisi.
14. Evans, 2014, the publications of Iliiauni
15. Kakabadze, 2009: kakabadze Nodar, "Grigol Robakidze "assassinated spirit", Tbilisi.
16. Kvitaisvili emzar, 2015, journal "Arili
17. Kostava, 1990; Kostava merab, "Liberty" an oppositional government, publication
Amirani, Tbilisi
18. Liotari, 2013: "structuralism, poststructuralism, postmodernism. Socium.ge
19. Theory of literature, publication GCLA press, Tbilisi .2015.
20. Maslova, 2001: Maslova linguoculturology, Moscow.
21. Makhachadze , 2004: Makhachadze Shorena, "the first was a myth", publication
'Ahara, Batumi.
22. Karchkhadze, 2001, „Dimension“, publication "Diogene", Tbilisi
23. Rustaveli, 1990: Rustaveli Shota, "The knight in the Panther's Skin", Nakaduli, Tbilisi.
24. sabanisdze, 1978: ioane Sabanidzde, "the martyrdom of Abo", Tbilisi
25. Chavchavadze, 1978: Chavchavadze Al. poems, Tbilisi, The soviet Georgia.